UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Šárka Ptáčková

Domluvené sňatky indických párů na počátku 21. století z perspektivy Indek žijících dočasně v Evropě

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Martin Heřmanský

Praha 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5.1.2012 .....

podpis

Zde bych ráda poděkovala za odborné konzultace a vstřícný přístup Mgr. Martinu Heřmanskému. Velké poděkování patří i všem mým informátorkám.

Obsah

1. Úvod
2. Teoretická východiska a vymezení základních pojmů
3. Historická podoba indických sňatků
4. Metodologie a reflexe výzkumu a charakteristika výzkumného vzorku
5. Sňatek z perspektivy Indek žijících v Irsku
5.1. Způsob seznámení
5.2. Kritéria pro výběr partnera
5.3. Jednotlivé fáze domluvených sňatků
5.4. Reflexe manželství
5.4.1. Konflikty ve vztahu
5.4.2. Vztahy s rodinami
5.5. Proměny indické společnosti z perspektivy manželství
5.6. Komparace manželství v Evropě a v Indii
6. Závěr
7. Přílohy

1. Úvod

V naší společnosti sní malé dívky často o tom, že až vyrostou, potkají prince na bílém koni a bude to láska na celý život. O čem ale sní dívky ve společnosti, kde manžela s největší pravděpodobností nepotkají v nějaké romantické a nečekané situaci, ale vyberou jí ho rodiče po dlouhé a zralé úvaze celé rodiny? I romantika a zamilovanost mají ale svou daň, o čemž svědčí vysoká míra rozvodovosti v západní Evropě.

Vztah založený na lásce a romantice je v Evropě považován za standardní, nejedná se však o univerzálii. „I kdyby však schopnost romantické lásky byla lidskou univerzálií, její projevy by byly závislé na povaze, vývoji té či oné kultury.“[1]Na světě existuje mnoho společností, které nenechávají něco tak důležitého, čímž sňatek a tím i spojení rodin rozhodně je, na rozhodnutí dvou poblouzněných lidí. Působením globalizace se ale i domluvené sňatky proměňují a jedinci mají při výběru partnera čím dál větší slovo.

Samozřejmost svobodné volby budoucího partnera a nezávislost tohoto rozhodnutí na rodině v západních společnostech v kontrastu s domluvenými sňatky v 21. století v jiných částech našeho světa mě zaujala natolik, že jsem se rozhodla zkoumat domlouvané sňatky v moderním světě, a to konkrétně v Indii. Nepřirozenost výskytu sňatků z lásky potvrzuje i Jankowiak, když říká, že „romantická láska je plodem kulturní zjemnělosti, a nikoli zkušeností běžně dostupnou mimo euroamerický kulturní okruh.“[2]

Základní výzkumná otázka, jež jsem ve své práci chtěla zodpovědět, zní: jakou podobu mají domluvené sňatky v Indii v kontextu využití moderních technologií? Zároveň mě zajímalo, jak domluvené sňatky reflektují Indky žijící v Evropě (konkrétně v Irsku).

[1] Skupnik, J. Manželství a sexualita z antropologické perspektivy. Brno. Nakladatelství a vydavatelství Nauma, 2002, str. 47
[2] Tamtéž

2. Teoretická východiska a vymezení základních pojmů

Představa manželství, která dominuje v západních společnostech, jakožto instituce založená na lásce a porozumění, nikoli na rozumu či dohodě, se zásadně liší od velmi striktně a tradičně pojatých domlouvaných sňatků. Ty se vyskytují minimálně u poloviny populace Asie, v mnoha částech Afriky, v některých oblastech Evropy a mezi Indiány v Americe.[3] V západních společnostech je běžné manželství z lásky, bez ohledu na třídní hranice, zatímco ze srovnávacího hlediska je romantická láska „jen málokdy považována za důležitou vstupní podmínku pro vznik dobrého manželství.“[4] O výběr manžela/ky se stará rodina jedinců, nikoli oni sami, neboť jde o dohodu mezi širším příbuzenstvem a nikoli o city.

Protože ve své práci popisuji domluvené sňatky v hinduistické indické společnosti, považuji za nezbytné uvést práci do historického a náboženského kontextu.

Hinduismus a historický kontext

V Indii je dnes nejrozšířenějším náboženstvím hinduismus. Jedná se o velmi tolerantní náboženství, které vzniklo zhruba ve 4. století př. n. l., kdy navázalo na bráhmanismus. Toto náboženství bylo dlouze modifikováno vlivem neárijských kmenů, bylo ovlivněno úpadkem buddhismu v Indii a kontaktem s monoteistickým islámem. Charakteristickým znakem hinduismu je jeho představa „tří vzájemně rovnoprávných bohů. Tato trojice dostala název „*trimúrti*“, tj. tři podoby, a zahrnuje *Brahmu* (stvořitele), *Višnua* (udržovatele, ochránce) a *Šivu* (ničitele).“[5] Jakkoli je hinduismus tolerantní z pohledu mytologického a filosofického, je striktní u tradičních bráhmanských sociálních institucí, zachovává kasty a přesné dodržování kastovních předpisů.

[3] Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 107
[4] Eriksen: Sociální a kulturní antropologie, str. 140
[5] Petrusek, Miloslav, Maříková, Hana, Vodáková, Alena (a kolektiv). Velký sociologický slovník. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996, str. 362

Za důležité písemnosti antické Indie lze považovat texty *Arthasastra*, obsahující pravidla týkající se manželství a života v něm[6], a *Manusmrti*, v sanskrtu *Manuův zákoník*, jež se zabývá pravidly chování a právem. Za autora je považován mýtický zákonodárce *Manu*. *Manusmrti* je ze všech legálních sanskrtských textů nejautoritativnější a „jeho sociální, morální a etické příkazy jsou hinduisty považovány za závazné.“[7]. Oba historické texty jsou datovány do období 400 př. n. l. do 500 n. l., tedy do období, ve kterém došlo k několika důležitým událostem, jež významně poznamenaly společenskou organizaci Indie. Šlo například o invazi Alexandra Velikého, kontakt s ostatními civilizacemi, dlouhé a poměrně klidné panování některých osvícených panovníků dynastií *Maurjů* a *Guptů* a vliv buddhismu.[8]

Manželství a kastovní systém

V Indii jsou manželství i výběr partnera velkou měrou řízeny kastovními pravidly, předepisujícími endogamii uvnitř kasty. Pravidla pro výběr partnera jsou často významnější nežli forma rodiny. Preference endogamie nebo exogamie je pak určujícím faktorem. Většina známých společností a kultur je exogamická, preferují tedy manželství mimo vlastní skupinu[9]. Indie se ale při výběru partnera řídí pravidlem kastovní endogamie. Endogamii lze klasifikovat jako „požadavek, aby si jedinec našel manželského partnera uvnitř určité své skupiny.“[10] Indická společnost je kastovní a extrémně uzavřená a chování v ní je vedeno pragmatickými zájmy. Kastou se pak rozumí „poměrně ostře vymezená, společenská skupina a zároveň instituce zakládající zvlášť rigidní, výrazně linearizovanou formu uspořádání sociální struktury.“[11]

---

[6] Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978, str. 7
[7] Bowker, John. The Oxford Dictionary of World Religions, New York: Oxford University Press, 1997, str. 615-616
[8] Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978, str. 7
[9] Možný, Ivo. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, str. 128
[10] Skupnik, Jaroslav. Antropologie příbuzenství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, str. 140
[11] Petrusek, Miloslav, Maříková, Hana, Vodáková, Alena (a kolektiv). Velký sociologický slovník. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996, str. 477

V moderní Indii má kastovní systém stránku jak náboženskou, tak sociální. „Má význam pro náboženské postavení lidí a jejich rituální praktiky, pro jejich manželství a aliance a pro jejich možnosti v profesním životě.“[12] Kastovní systém rozděluje celou hinduistickou společnost do endogamních skupin. Příslušnost ke kastě je dědičná a jedinec ji získává pouhým narozením. Změna příslušnosti ke kastě je velmi obtížná, ne-li přímo nemožná. „Kasty jsou zároveň odděleny a spojeny prostřednictvím tří typických znaků: 1. kasty jsou odděleny s ohledem na kontakty a uzavírání sňatků; 2. existuje natolik vymezená dělba práce, přinejmenším teoreticky, že každá kasta představuje určitou profesi; 3. existuje hierarchie, která rozděluje kasty na vyšší a nižší.“[13]

Další funkcí kastovního systému je usměrňování vzájemných vztahů mezi příslušníky různých kast. Hinduistická společnost je rozdělena do čtyř základních skupin, kterým se říká varny. První skupinou jsou *brahmáni*, neboli kněží, druhou jsou *kšátrijové*, tedy válečníci a králové, třetí skupinu tvoří *vajšjové* neboli obchodníci a ve čtvrté skupině jsou *šúdrové*, tedy řemeslníci a dělníci. Na konci žebříčku je pak ještě skupina pátá, a to nedotknutelní. Indický sociální antropolog M. N. Srinivas upřesňuje, že „skutečnou jednotkou kastovního systému není jedna ze čtyř *varn*, ale *džátí*,[14] což je velmi malá endogenní skupina praktikující tradiční povolání a požívající jistou míru kulturní, rituální a právní autonomie.“[15] Zhruba od 19. století vznikají silné snahy o vymýcení kastovního systému, o což se snažilo významné reformní hnutí, árjánismus, i Mahátmá Gándhí. V současnosti bojuje za zrušení kast, jakožto zdroj diskriminace, mnoho sociálních organizací, mezi něž patří organizace *dalítů*.[16]

---

[12] Eriksen, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie. Praha: Portál, 2008, str. 184
[13] Tamtéž, str. 178
[14] Rozdělení společnosti podle rodu (*džátí)*
[15] Eriksen, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie. Praha: Portál, 2008, str. 179
[16] Pojmem d*alíti* je tradičně označována jako „Nedotknutelní“, tedy kasta na samém konci kastovního žebříčku.

Patriarchát a patrilokalita

Indická společnost je patriarchální a je tedy určována pravidlem otce a manžela, v tomto pořadí.[17] Patriarchie odkazuje na generační a genderové vztahy a vymezuje vztahy otec - syn a tchýně - snacha. Pod pojmem gender rozumím „společensky utvářené postoje a modely chování, obvykle dichotomicky dělené na mužské a ženské."[18] Role genderu ve společnosti spočívá v její uspořádanosti a organizaci. Genderové stereotypy jsou chápány jako univerzální a protichůdné, tzn., že žena by měla mít jiné vlastnosti a chování, než muž. Lze je charakterizovat jako „zjednodušující a paušalizující obecné popisy maskuliny a feminity." [19]

Obecným pravidlem bylo, že Hinduisté měli tendenci být více patriarchální a sexističtí než příslušníci jiných náboženství, u vyšších kast více než u nižších. Hindusticický patriarchát vychází ze dva a půl tisíce let starého tradičního práva odkazujícího na autoritu Manuova zákoníku. Vztah muž – žena má určitou podobu,[20] muž a žena mají každý jiný vztah k Bohům. Manželství je posvátný akt, jehož prostřednictvím je možné splatit dluh. Při narození má jedinec tři dluhy: k bohům, mudrcovi a předkům a manželstvím je možné splatit třetí z nich. Žena, na rozdíl od muže, svůj dluh nemůže smazat přímo, pouhým vstupem do manželství, ale oddanou službou manželovi.[21] Patriarchát je pak „pohlavně-genderový systém, v němž muži zaujímají vůči ženám nadřazené postavení a mužské vlastnosti a činnosti jsou ceněny výše než ženské."[22]

K patriarchátu se váže i patrilokalita, která je v Indii nejčastější formou rezidenční lokality. Je to ostatně nejobvyklejší rezidenční vzorec ve světě.[23] „Podle patrilokálního rezidenčního pravidla se nový manželský pár přidá k domácnosti a rodině manželova otce, případně založí novou domácnost

[17] Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 13
[18] Renzetti, C. M., Curran, D. J. Ženy, muži a společnost. Praha. Karolinum. 2003, str. 58
[19] Tamtéž, str. 58
[20] Viz dále v textu.
[21] Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 41
[22] Renzetti, C. M., Curran, D. J. Ženy, muži a společnost. Praha. Karolinum. 2003, str. 58
[23] Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 13

v jejím dosahu."[24] Žena tedy opouští domácnost svých rodičů a stěhuje se do domácnosti manželových rodičů. Z toho vyplývá, že žena po sňatku přechází z područí otce pod autoritu svého manžela, na kterém se tak stává závislá.

Každý jedinec, který je připraven vstoupit do partnerského svazku, se ocitá na sňatkovém trhu. Ten lze charakterizovat jako „sociální prostor, v němž dochází k setkávání, vzájemnému oceňování, zvažování a vytřiďování párů, které potenciálně směřují k manželství."[25] Pro Indy není sňatkový trh pouhou metaforou, ale naopak přímo „rodinným byznysem", o kterém rozhodují především rodiče, sourozenci a široká rodina. V potaz se ale bere i názor nevěsty a ženicha.[26] Základní úlohou rodičů je najít svému potomkovi vhodného partnera, který bude splňovat všechny požadavky rodiny, nepoškodí její pověst a ideálně pozvedne její status. Nic proto není ponecháno náhodě, a už vůbec ne zamilovanému poblouznění mladých lidí. Autonomní rozhodnutí dospělých dětí ohledně sňatků a manželství jsou v jižní Asii naprosto nepřijatelná, pokud se neshodují s přáním rodičů. V roce 1974 uvedl Výbor pro postavení žen v Indii, že více než 74 procent Indů věří, že sňatky by měly být domluveny rodiči.[27]

Sňatkový trh, věno a cena za nevěstu

Podstatnou roli hraje v indické společnosti věno, které je při uzavírání sňatků jedním z nejpodstatnějších faktorů, ačkoli ne oficiálně. Věno je finanční obnos nebo určité zboží, které je rodinou nevěsty věnováno rodině ženicha. V kontrastu s věnem je placena „cena za nevěstu", kdy rodina ženicha platí dívce rodiny za to, že ztrácí produktivní sílu. V některých oblastech je praktikováno obojí. Transfery majetku spojených se sňatkem[28] nejsou rigidní, ale neustále se vyvíjí a proměňují. V letech 1000 – 500 př. n. l. se jednalo o vzájemné dary ze strany jak nevěstiny, tak ženichovy rodiny. Od 4.

[24] Skupnik, Jaroslav. Antropologie příbuzenství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, str. 296
[25] Možný, Ivo. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, str. 115
[26] Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 108
[27] Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 110
[28] Může to být na jedné straně věno vyplácené ženichovi a jeho rodině, na druhé straně cena za nevěstu, kterou obdrží nevěsta a její rodina.

století př. n. l. bylo určeno, že dívky mají dostávat *stridhanu* a *sulku*[29]. Žena měla v indické historii plné právo na svůj majetek, což se změnilo se silným nástupem posvátné literatury. Proces, kdy žena o vlastnické právo postupně přišla, probíhal zhruba od 4. století př. n. l. do 2. století n. l. V současné době je „poptávka po hotovosti před svatbou a po ní patrná v komunitách obchodníků, kde je používána jako kapitál pro obchodní účely a u jiných skupin je to snadný způsob, jak získat drahé obchodní zboží.“[30]

V západních společnostech je obvyklé, že na sňatkový trh znovu vstupují osoby ovdovělé nebo rozvedené, což bylo v Indii po dlouhou dobu naprosto nepřípustné. Život po ovdovění byl v Indii genderově velmi nevyrovnaný, na což měla velký vliv praktikovaná polygynie. Hinduistická společnost považovala za správné, že žena zůstane manželovi věrná, a to i po jeho smrti.[31] Muž se mohl naopak ženit vícekrát, a to samozřejmě i po smrti manželky. Kvůli nízkému věku nevěst a praktikované polygynii vznikaly často situace, že po zemřelém manželovi zůstalo značné množství vdov, často i mladých panen.[32] Aby se společnost s tímto problémem vyrovnala, podporovala a glorifikovala *sátí*, což byl zvyk vyšších kast hinduistů, kdy se žena vrhla do ohně při pálení těla jejího zesnulého manžela. „Jednalo se o rituál z asymetricky posvátné povahy hinduistického manželství, které je nerozlučitelné a pro ženu neopakovatelné, a přeživší vdově tak zbyla pouze možnost být společenským vyvržencem.“[33] Většina žen, které se odmítly upálit, skončila na okraji společnosti a ženy se často živily jako prostitutky, zejména v urbánních oblastech. Od roku 1840 začaly hinduistické vdovy bojovat za lepší práva vdov ve společnosti. Průlomovým rokem pak byl rok

[29] „Zhruba od 4. století př. n. l. bylo specifikováno, že dívky mají od chlapců nebo jejich rodin obdržet *stridhanu* a *sulku*. *Stridhana*, která je mezi hinduisty stále rozšířená, se skládala z určité částky, ornamentů a oblečení. *Sulka* zůstala nedefinována, ale později byla zákonodárci interpretována jako „cena za nevěstu“. Obojí bylo chápáno jako určitá záloha. Po smrti ženy náležela *stridhana* dětem, manželovi a jeho rodině a *sulka* pak ženině původní rodině.“ (Kaminski, Arnold P., Long, Roger, D. India Today – An Encyklopedia of Life in the Republic of India. Volume One. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, e-book. 2011, str 194)

[30] Kaminski, Arnold P., Long, Roger, D. India Today – An Encyklopedia of Life in the Republic of India. Volume One. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, e-book. 2011, str. 195

[31] Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978, str. 121

[32] V roce 1839 byl zaznamenán případ, kdy po zemřelém brahmánovi zůstalo sto vdov. (Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978, str. 122)

[33] B Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 44

1856, kdy vyšel zvláštní zákon povolující hinduistickým vdovám znovu se vdát, ačkoli se to setkalo se silným odporem ortodoxních Hinduistů.[34]

V druhé polovině 20. století mohly na sňatkový trh znovu vstoupit osoby rozvedené. „Se šířením vzdělání, ženské emancipace, rozpadáním starých hodnot a změnou společenské situace, začala být posvátnost manželské instituce zpochybňována.“[35] Po dlouhých debatách byly v letech 1954 a 1955 vydány dva zákony umožňující, pod určitými podmínkami, rozvod. Těmito podmínkami bylo: dopuštění se cizoložství, minimálně tříleté vážné onemocnění, pohřešování po dobu minimálně sedmi let, kruté zacházení, uvěznění na nejméně sedm let. Pár se také mohl rozvést po vzájemné dohodě, pokud prokázal, že spolu manželé alespoň jeden rok nežijí. Dodatek z roku 1976 pak přidal další důvody, ke kterým patřilo manželovo prokázané obvinění ze znásilnění, sodomie či bestialita.[36] V současné době jsou tak na sňatkovém hinduistickém trhu jak lidé svobodní, tak ovdovělí či rozvedení, avšak pouze první skupina má výhodu „čistého štítu“, protože druhé dvě jsou společensky stigmatizované.

[34] Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978, str. 122
[35] Tamtéž, str. 116
[36] Tamtéž, str. 117

3. Historická podoba indických sňatků

V momentě, kdy je potomek připraven vstoupit do manželství, začíná dlouhý a složitý proces, na jehož konci je ideální manželství jak pro novomanžele, tak pro jejich rodiny.

Historická podoba sňatků a obraz ideální manželky

Ve starověké Indii existovalo osm základních způsobů získávání nevěsty, které lze rozdělit do dvou základních skupin. Všechny tyto typy jsou popsány v již zmíněných historických textech starověké Indie, tedy v textech *Arthasastra* a *Manusmrti*. První čtyři typy záležely na autoritě otce a byly charakterizovány dharmou[37]. Byly označovány jako posvátné a „ačkoli nemusely mít žádné náboženské důsledky, musely být rozhodně v souladu se společenskými normami.“[38] Patřily sem „typ *Brahma*“, kdy byly dívky darovány jakožto dar, „ typ *Prajapatya*“, u které bylo hlavní propojení s *dharmou* a dívka měla být věnována jako pocta ženichovi, třetím typem byla „*Arsa*“, kde kritériem bylo darování krav (od otce ženicha) a čtvrtým typem pak „*Daiva*“, jež oba texty popisují jako věnování dívky jako daru úřadujícímu knězi uvnitř obětního oltáře.[39]

Druhé čtyři způsoby závisely na autoritě obou rodičů[40], kteří za dceru obdrželi sulku. Tyto typy byly označovány jako světské nebo také neschválené. Do této druhé skupiny spadaly typy „*Gandharva*“, „Asura“, „*Raksasa*“ a „*Pataca*“.

Z historických textů lze také vyčíst, jaký byl obraz ideální manželky. V textu *Mahábhárata*[41] je za důležitou považována loajalita, každodenní praktikování dharmy, péče o manžela, jeho rodinu a o domácnost. Manželka

[37] Dharma je „život podle řádu, správné plnění společenských a náboženských povinností. Učení o řádu (dharmě), bylo v Indii rozpracováno do nejmenších detailů. V praxi to znamenalo, že téměř pro každý životní krok existovala přesná pravidla, jimiž se měl člověk řídit, a správné prožití jednotlivých životních období bylo pevně stanoveno.“ (Petrusek, Miloslav, Maříková, Hana, Vodáková, Alena (a kolektiv). Velký sociologický slovník. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996, str. 135)

[38] Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978, str. 54

[39] Tamtéž, str. 53

[40] Tedy nejen otce, jako tomu bylo u první skupiny.

[41] Mahábhárata patří mezi hlavní staroindické spisy a její vznik je datován mezi 4. stol. př.n.l. až 4. stol. n.l. Jedná se o soubor sanskrtských mýtů, bájí a nábožensko-filosofických pojednání.

by měla být milá, zábavná, za všech okolností věrná a oddaná manželovi.[42] *Bhisma* v šesté knize *Mahábháraty* pak popis ideální manželky ještě rozvádí, když říká, že se žena díky věrnosti a oddanosti manželovi stává bohyní. Ideální manželka následuje svého muže ve všem, co dělá, nikdy mu nenadává a neudělala by nic nečestného. Bude se vyhýbat jídlu a pití, které manžel nemá rád, a když je muž pryč, nebude používat líčidla, bude se věnovat prospěšným činnostem, nebude trávit čas mimo dům a vybavovat se s ostatními. Když se manžel vrátí, bude mu věnovat všechnu svou pozornost. A stejně tak v dalším textu *Mahabharaty* vyžaduje obraz vzorné manželky domácí práce, praktikování dharmy a péči o manželovy rodiče.[43]

Sňatkový trh a domluvené sňatky

Sňatkový trh je v Indii velmi specifický a sociolog Göran Therborn ho nepovažuje za metaforu, nýbrž ho vnímá jako „rodinný byznys". Therborn provedl v roce 1999 studii sňatkových inzerátů zveřejněných v „Matrimonials" Sunday, což byla součást novin Hindustan Times. V těchto nejčtenějších novinách, které vycházely v Dílí, zkoumal seznamovací inzeráty, u kterých bylo uváděno 43 přednastavených kategorií. Z toho 18 podle zaměstnání a 25 podle náboženství/komunity/kasty. Většina sňatků v Indii je stále domluvená, „samostatná rozhodnutí o sňatku jsou v jižní Asii považovány za naprosto nepřijatelná, pokud se neshodují s přáním rodičů."[44]

V současné Indii se vyskytují tři formy sňatků. Mezi nejvyššími kastami Hindů je sňatek obvykle prováděn s rituálními obřady, neboť se jedná o svátost a dívka je věnována jako „dar". Druhým typem manželství je tradiční forma sňatku mezi mnoha komunitami a tato forma není doprovázena žádnými posvátnými obřady. Avšak ti bohatší z těchto komunit se snaží převzít posvátnou formu, jež je typická pro vyšší kasty. Třetí formou je pak civilní

[42] Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978, str. 12
[43] Tamtéž, str. 14
[44] Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 109-110

sňatek, který je prováděn na základě zvláštního zákona o sňatku[45], je naprosto světský a nezahrnuje žádné posvátné obřady. [46]

Strategie hledání partnerů se s časem a moderními technologiemi proměňuje. Ve 20. století začala být nejčastější formou hledání partnera nebo nabízení potomka, inzerce v tištěném periodiku. Pro takovouto inzerci byla nejpopulárnější sňatková rubrika v novinách. Proces hledání partnera, ať už aktivně zadáním vlastního inzerátu, nebo pasivně, vyhledáváním v inzerátech již podaných, se zhruba v posledních patnácti letech díky internetu a dalším moderním technologiím, podstatně zrychlil. Dnes se inzerenti přesunuli převážně na webové stránky. Mezi populární seznamovací servery patří Shaadi.com a Bharatmatrimony.com. Na prvně uvedeném serveru lze nalézt zhruba 500,000 inzerátů podaných dívkami nebo jejich rodinami a přes 1,350,000 inzerátů mužů hledajících nevěstu. Podobně server bharatmatrimony.com nabízí zhruba 185,000 inzerátů dívek. Velmi podrobný seznam s předvolbami umožní nastavit všechna požadovaná kritéria a vybrat tak ideálního ženicha nebo nevěstu.

Sňatky z lásky a předmanželské soužití

Sňatky z lásky jsou stále vnímány jako ostudné, naopak domluvené sňatky mají zákon na své straně[47]. Ke sňatkům z lásky se také váže předmanželský vztah a sexuální zkušenost, od kterých jsou mladí lidé odrazováni. Podle studie „Milostný poměr a sex před svatbou mezi mladými ženami a muži v Indii“ mělo předmanželský sex 15% mladých mužů a 4% mladých žen. Předmanželský sex měli více muži z venkova než z měst (zhruba 17% mužů na venkově v porovnání s 10% mužů žijících ve městě) a podobně tomu bylo u žen (4% na venkově a 2% ve městě).[48,] Důvodem tohoto rozdílu

[45] The Special Marriage Act z roku 1954

[46] Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978,, str. 109

[47] Což potvrzují případy u soudu v Dílí, které řeší rebelující děti, kteří chtějí vstoupit do sňatků z lásky pouze na základě jejich volby (Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006, str. 110)

[48] International Institute for Popular Sciences (IIPS) and Population Council. 2010. Romance and sex before marriage among young women and men in India, Youth in India: Situation and Needs 2006 – 2007, Policy Brief No. 34. Mumbai: IIPS, str. 2

bylo především vyšší vzdělání obyvatel měst. Z tohoto vzorku až 87% žen uvádělo, že od milostného vztahu očekávaly, že se s partnerem vezmou, ale jen 57% mužů věřilo, že milostný vztah převedou do manželství. Ačkoli mladí lidé[49] předmanželský sex zkusili, jejich informovanost o něm byla velmi malá. „Například pouze 43% mladých mužů a 59% mladých žen (…) vědělo, že žena může otěhotnět již při prvním sexu.“[50] A ačkoli 95% mužů a 76% žen slyšelo o kondomu, pouze 85% mužů a 39% žen vědělo, že kondom je pouze na jedno použití a důsledné používání kondomů pak uvedlo pouze 13% mužů a 3% žen.[51]

Tabuizovanost předmanželského sexu a neinformovanost o sexu vůbec je způsobena také absencí sexuálních revolucí, které proběhly v jiných zemích světa. Tyto revoluce, které zásadním způsobem ovlivnily sňatkový trh i partnerské vztahy, proběhly zejména v západních společnostech. První sexuální revoluce, která proběhla v 1. tisíciletí a nastolila jednotný kulturní vzorec evropského sexuálního chování, byla spojena s šířením křesťanství. Manželství získalo monopol na sex a nerozlučitelnost manželského svazku. Druhá revoluce přišla na přelomu druhé poloviny 16. století a přinesla novou otevřenost, vysoké hodnocení sexuality, romantickou lásku, právo na vlastní volbu při uzavírání manželství a nové myšlenky ženské emancipace. Třetí revoluce pak proběhla v 60. a 70. letech 20. století pod vlivem sociálních příčin, feminismu, legitimace homosexuality a nemanželských dětí, a odmítla monopol manželství na sex. Emancipovala ho od reprodukce i romantické lásky.[52]

Změny ovlivňující sňatky a manželství

Jak se mění společnost, mění se i faktory ovlivňující sňatky a manželství. Věk nevěsty se neustále zvyšuje, a to ať už nuceně, tedy na základě zákonů[53],

[49] Vzorek studie tvořili mladí lidé ve věku 15 – 24 let.
[50] International Institute for Popular Sciences (IIPS) and Population Council. 2010. Romance and sex before marriage among young women and men in India, Youth in India: Situation and Needs 2006 – 2007, Policy Brief No. 34. Mumbai: IIPS, str. 3
[51] Tamtéž, str. 3
[52] Možný, Ivo. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, str. 138 – 139
[53] Prvním zákonem upravující minimální věk dívek vstupujících do manželství byl zákon Sarda z roku 1929 (the Child Marriage Restraint Act), který stanovil minimální věk nevěsty na 14 let. V roce 1955

nebo samovolně, vlivem vzdělávání dívek, jejich vstupem do placeného zaměstnání a emancipací obecně.

Procesem změny prochází i věno, které je přes veškeré snahy stále jedním z nejdůležitějších faktorů při uzavírání sňatků v Indii. V roce 1961 vznikl zákon a jeho dodatek v roce 1986,[54] které se snažily věno odstranit. Zákon měl bohužel opačný účinek a dokonce zvýšil počet vražd a sebevražd kvůli věnu. Pokud rodina nevěsty neplatila náležité věno (finanční částky po svatbě), docházelo k týrání a často i k vraždám, případně sebevraždám. V Indii byl v roce 1989 počet smrtí žen, které souvisely s věnem, 4006. V roce 2006 byl počet úmrtí kvůli věnu dokonce 7,618. Násilí ze strany partnera pak hlásilo 37,2% osob.[55]

byl věk navýšen na 15 a v současné době je minimální věk pro vstup do manželství 21 let pro muže a 18 pro ženy. (Zdroj: http://india.gov.in/govt/acts.php)

[54] The Dowry Prohibition Act z roku 1961

[55] Statistické informace jsou čerpány z brožury Sociální statistiky v Indii: Výzvy a nové iniciativy, vydané Centrální statistickou organizací v Indii. (online). Dostupné z: http://www.statssa.gov.za/isi2009/ScientificProgramme/IPMS/0066.pdf. Přístup dne: 22. 8. 2011.

4. Metodologie výzkumu a charakteristika výzkumného vzorku

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní přístup, jehož základem byla polostrukturovaná interview a obsahová analýza dvou indických seznamovacích serverů. Kvalitativní výzkum jsem zvolila pro jeho porozumění zkoumanému jevu, protože „poskytuje podrobné informace, proč se daný fenomén objevil."[56] Cílem takového výzkumu je „získat popis zvláštních případů, generovat hypotézy a rozvíjet teorie o fenoménech světa." [57] Jako velkou výhodu kvalitativního výzkumu pak chápu jeho flexibilitu, protože plán výzkumu neměl strnulou strukturu, ale neustále se rozvíjel, měnil a přizpůsoboval podle okolností a do té doby získaných výsledků.

Při výzkumu jsem použila induktivní metodu poznání, jejíž rámec mi posloužil k nalezení porozumění sociálnímu problému. Předběžné závěry jsem vytvářela na základě objevených pravidelností a posléze je ověřovala.[58]

Hlavní technikou sběru dat bylo polostrukturované interview. Rozhodla jsem se pro něj z několika důvodů. Prvním z nich je, že se jedná se o kvalitativní výzkum s menším počtem účastnic, ale velkým množstvím dat. Polostrukturované interview mi umožnilo přizpůsobit se individualitě každé účastnici (např. voleným sledem otázek), zároveň díky danému seznamu témat žádné neopomenout. Jako nevýhodu zde chápu časovou náročnost a také větší obtížnost při analýze dat, neboť struktura jednotlivých rozhovorů nebyla totožná. Navíc některá témata u jednotlivých účastnic přibývala apod. Uvědomuji si, že informace jsou nepřímé, filtrované informátorkou a vzniklo tedy riziko zkreslení v důsledku přítomnosti výzkumníka.[59]

S každou účastnicí výzkumu jsem se nejprve setkala, abych jí přiblížila svou motivaci výzkumu, jeho cíl a zodpověděla na její případné otázky. Seznámila jsem ji také s etikou výzkumu a zaručila jí naprostou anonymitu.

---

[56] Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, str. 53

[57] Tamtéž, str. 63

[58] Heřmanský, 2010:Prezentace Kvalitativní analýza dat [online]. Úvod do společenskovědních metod. FHS UK. Dostupné z: http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614 . Přístup dne: 15. 11. 2011., list č. 6

[59] Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, str. 162

Potom jsem přešla k samotným okruhům otázek. Otázky jsem volila tak, aby byl rozhovor vybalancovaný, informátorky nebyly pod tlakem a abych současně žádné téma neopomněla.[60] Otázky jsem řadila tak, abych střídala části s větší a menší strukturací a zabránila tak opadávání zájmu nebo přílišnému tlaku na účastnice. V průběhu rozhovorů jsem proto pozorovala, zda nemají problém na některou otázku odpovědět, a tomu jsem uzpůsobovala další otázky. S každou informátorkou jsem tedy probrala všechny základní okruhy a získala odpovědi ke všem tématům. Jejich výpovědi však často směřovaly různými směry, některé informátorky například mluvily spíše o rodině a o tom, jak to funguje v jejich manželství, jiné se odvážily shrnout současnou situaci na sňatkovém trhu v Indii. Naopak pokud bylo očividné, že se informátorka nechce pouštět hlouběji do určitého tématu, přešla jsem k jinému okruhu a nechala ji mluvit o něčem neutrálnějším.

Interview jsem si rozvrhla do několika částí: přípravnou úvodní část, fázi k upevnění kontaktu, jádro interview, tj. část nejpodstatnější, a závěrečnou část, kdy jsem jim poděkovala za jejich účast na výzkumu. Na konci interview jsem v rámci pasportizace rozhovoru zaznamenala také demografická data. Po interview jsem si zapsala poznámky, tedy okolnosti interview (kde probíhalo, kdo tam byl, jak probíhalo, naladění informátorky, její sdílnost, chuť a nechuť odpovídat na určité otázky, a různé jiné důležité okolnosti interview).[61]

Tyto rozhovory mi poskytly jednak data jednak k reflexi problému informátorkami a jednak k zachycení popisu zkoumaného jevu.

Základní okruhy otázek, které jsem dále rozvíjela otevřenými otázkami, byly:

---

[60] Vaňková, 2010:Prezentace Verbální techniky dotazování [online]. Úvod do společenskovědních metod. FHS UK. Dostupné z: http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614 . Přístup dne: 15. 11. 2011.

[61] Vaňková, 2010:Prezentace Verbální techniky dotazování [online]. Úvod do společenskovědních metod. FHS UK. Dostupné z: http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614 . Přístup dne: 15. 11. 2011.

Jak jste se s manželem seznámila?

Jaká byla Vaše kritéria pro výběr partnera?

Jak jste spokojená v manželství?

Jaká je Vaše rodina z perspektivy manželství a sňatků?

Jak byste popsala konflikty ve vztahu?

Jak vidíte indickou společnost s ohledem na manželství?

Jak byste porovnala společnost indickou s tou, ve které teď žijete?

Před samotnou analýzou dat jsem provedla nezbytný data management, tedy technickou část výzkumu, během které jsem zpracovala data, jež byla fixována formou audiozáznamu. Při převodu mluveného projevu z interview do písemné podoby jsem zvolila techniku doslovné transkripce a přepis jsem poté kontrolovala opakovaným odposlechem. Teprve v dalších fázích analýzy jsem vybrala, co bylo pro výzkum důležité. Ačkoli byl tento proces časově náročný, byl pro detailní vyhodnocení nezbytný. Pro potřeby analýzy jsem interview nejprve doslovně přepsala a pouze ty výpovědi, které jsem použila v závěrečné zprávě, jsem přeložila do češtiny.

Jako ústřední bod analýzy jsem použila kódování, jehož cílem byla deskripce, roztřídění a zestručnění dat. Prvním použitým typem kódování bylo kódování popisné, díky němuž jsem popsala explicitní obsah segmentu, tedy téma, které bylo v daném segmentu explicitně vyjádřeno. Druhým použitým typem bylo kódování interpretativní, jež se zaměřovalo na implicitní obsah pasáže. Zde záleželo na mém pochopení obsahu daného segmentu. Třetím a posledním typem bylo strukturní kódování, které mi umožnilo identifikaci opakujících se témat, vzorců, pravidel, vůdčích motivů apod. [62]

Po celou dobu výzkumu, a zejména pak vedle kódování, jsem si vedla vlastní poznámky s nápady a myšlenkami, které mě při práci napadaly. Tyto poznámky pak sloužily jako základ mému porozumění zkoumanému jevu. Na

[62] Miles a Haberman: Qualitative Data Analysis (str. 57 – 58) – viz Heřmanský, 2010:Prezentace Kvalitativní analýza dat [online]. Úvod do společenskovědních metod. FHS UK. Dostupné z: http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614 . Přístup dne: 15. 11. 2011., list č. 6

základě kódování a poznámkování jsem dospěla k zodpovězení výzkumných otázek. Podobný postup jsem použila i při analýze ze zmiňovaných serverů.[63]

Pro svůj výzkum jsem zvolila vzorek Indek žijících dočasně v Evropě, konkrétně v Irsku. Jednalo se o Indky vysokoškolsky vzdělané, migrující po světě, které tak měly zkušenosti s evropskou kulturou, nezbytné pro komparaci. Irsko jsem zvolila proto, že jsem tam dlouhodobě žila a měla jsem tak přístup k informátorkám splňujícím požadovaná kritéria. Zároveň je Irsko zemí poskytujícím dobré pracovní podmínky a nabízí dobrou dostupnost pracovních podmínek. Třetí výhodou pak byla angličtina jako úřední jazyk, který byl i jazykem komunikačním mezi mnou a informátorkami.

Polostrukturované rozhovory jsem doplnila o obsahovou analýzu dvou seznamovacích serverů Shaadi.com a Bharatmatrimony.com. Časové období pro získávání dat z těchto serverů bylo od září 2011 do ledna 2012. Protože předmětem výzkumu byly domluvené sňatky z pohledu žen, omezila jsem analýzu inzerátů na ty, které byly podány ze strany dívek, tedy dívkami samotnými nebo jejich rodinami. Dalším omezením výběru inzerátů pak byla podobnost mému vzorku (tedy vysokoškolské vzdělání, hinduistické náboženství, věk od 20 do 25 let[64], a Indie jako místo dlouhodobého pobytu). Analýzou webových seznamovacích serverů jsem se snažila zachytit, jakým způsobem tyto servery zasahují do procesu domlouvání sňatků. Cílem bylo zjistit, jakým způsobem se domlouvání realizuje skrze internet. Které kategorie informátorky uvádějí, které dominují a jaké faktory při podávání inzerátů považují za důležité. Zajímalo mě také, zda se v inzerátech vyskytuje nějaký určitý vzorec. Tato doplňková metoda mi posloužila ke zjištění, jakým způsobem dívky a jejich rodiny inzerují. Analýzu jsem prováděla do okamžiku saturace, tedy dokud mi nepřestala přinášet další nová data.

Základními kritérii pro výběr informátorek byla indická etnická příslušnost jak informátorky, tak jejího manžela. Věk informátorek jsem omezila na 25 až 35 let. Poslední nezbytnou podmínkou byla dobrá znalost angličtiny

[63] Viz dále.
[64] Věk informátorek při hledání ženicha, nikoli v době mého výzkumu.

jakožto komunikačního jazyka, což ale nebyl problém, jelikož informátorky měly velmi dobrou úroveň angličtiny.

Pro výběr informátorek jsem zvolila metodu sněhové koule. Přes konkrétní informátorku, se kterou jsem se domluvila na výzkumu, jsem získala přístup do sítě vysokoškolsky vzdělaných Indek, které pochází z tradičních indických rodin, provdaly se v Indii a do Irska migrovaly pouze dočasně s rodinou za prací. Vzhledem k jejich zkušenosti evropskou kulturou a deklarovaným předpokladem návratu zpět do Indie[65] představovaly specifickou skupinu, na níž bylo možné zachytit případný vliv zkušenost s neindickou realitou na chápání a hodnocení zkoumaného aspektu indické kultury. Vzhledem k problémům se získáním dalších informátorek splňujících všechna stanovená kritéria, byl jejich konečný počet čtyři. Tato homogenní skupina má tedy limity, které jsem v závěru práce zhodnotila. Zároveň jsem se však snažila zvýšit reliabilitu výzkumu tím, že jsem v jeho průběhu reflektovala své předporozumění a svůj vliv na zkoumaný terén. Omezila jsem reaktivitu (pokládáním neutrálních otázek a snahou co nejméně ovlivňovat informátorky). Zároveň jsem detailním popisem analytického postupu a celého výzkumu zajistila co největší transparentnost.

Abych zaručila anonymitu informátorek, přiřadila jsem informátorkám přezdívky podle klíče, který jsem bezpečně uložila. Nikdo tedy nemá přístup k informacím, které mi informátorky poskytly. Pro přezdívky jsem vybrala náhodná indická ženská jména z indického kalendáře, a to: Swasti, Kamala, Lajita a Padmal. Náhodná jména jsem přiřadila i inzerentkám, jejichž inzeráty jsem ve své práci publikovala.

[65] Všechny informátorky explicitně vyjádřili, že s manželem plánují vrátit se zpět do Indie. Podle mých informací se jeden pár do Indie již skutečně vrátil, druhý zůstal v Irsku a další dva se přestěhovaly do USA.

5. Sňatek z perspektivy Indek žijících v Irsku

V empirické části práce vycházím z interview, které jsem provedla s informátorkami, a z obsahové analýzy zmíněných indických seznamovacích serverů. Empirickou část lze rozdělit do dvou celků. První bude pojednávat o sňatcích v Indii z perspektivy informátorek. V první podkapitole „Způsoby seznámení" chci přehledně představit základní kategorie, které dominují sňatkovému trhu v podobě inzerátů zveřejňovaných na internetu, jimiž se jednotlivé dívky prezentují nebo jsou prezentovány. A dále uvést různé typy inzerátů s ohledem na uváděné informace a na osobu, která inzerát podala. V další podkapitole se budu zabývat kritérii výběru partnera tak, jak mi je popisovaly informátorky. Dále popíšu jednotlivé fáze sňatků, od úmyslu provdat dceru až po svatbu a dceřino odstěhování se z domácnosti rodičů k manželovi. Rámec práce mi bohužel nedovoluje rozepsat do detailů všechny aspekty sňatků v Indii, proto je tato část relativně stručná.

Druhá část empirického celku se věnuje tomu, jak svá manželství reflektují samy informátorky. Bude pojednávat o vzájemných vztazích partnerů v manželství a také vztahům manželského páru s původními rodinami, a to z obou stran. Důležitou podkapitolou bude názor informátorek na proměny indické společnosti z perspektivy manželství a generační komparace. Poslední část pak věnuji srovnání manželství v Indii a v Evropě z pohledu informátorek, které žily v obou prostředích.

5.1. Způsob seznámení

V rozhovoru s informátorkami se mi ukázaly čtyři vzorce způsobu seznámení, které lze zařadit do dvou základních skupin, jimiž jsou domluvené sňatky a sňatky z lásky.

Případ, kdy otec našel vhodného ženicha mezi inzeráty v tištěných novinách, sňatek dohodl a ženich i nevěsta souhlasili, představuje Kamala. Dívka sama, ani její rodina inzerát nepublikovaly, ale naopak aktivně hledaly ženicha. Druhým vzorem bylo umístění profilů obou jedinců na seznamovacím serveru. Rodiče Lajity vybrali vhodného muže, který by se k jejich dceři mohl hodit, a oslovili jeho rodinu. V dalším typu našel otec Padmal manžela skrze rodinného přítele, kterého znal celý svůj život, a jež právě hledal nevěstu pro svého syna. Zde byla důležitá síť kontaktů rodiny. Čtvrtým typem, který se od ostatních velmi liší, bylo spontánní seznámení. Swasti se se svým manželem seznámila díky kamarádovi, ovšem dále již následovaly všechny tradiční oficiality. Oba museli projít procesem schválení u rodin toho druhého z páru, a pokud by rodiny nesouhlasily, k sňatku by nedošlo.

Jedním ze zmíněných způsobů hledání ženicha je využití seznamovacího serveru. Při hledání partnera nabízí seznamovací server shaadi.com následující přednastavené volby: nevěsta/ženich, věk od 18 do 70 let. Na výběr je 11 náboženství včetně možnosti „jiné náboženství“ nebo „žádné náboženství“. Lze si vybrat z 68 mateřských jazyků a volit lze z více než 500 kast a subkast. Dále je na výběr 10 zemí, odkud by měl/a nastávající pocházet a pak lze zaškrtnout možnost zobrazovat pouze inzeráty s fotografiemi. Každá kolonka pak obsahuje možnost „nezáleží“.

Po zobrazení nabídky inzerátů[66], lze tyto dále filtrovat a to podle následujících kategorií v uvedeném pořadí: manželský status, náboženství, mateřský jazyk, vzdělání, zaměstnavatel, oblast zaměstnání, roční příjem, země, kouření, požívání alkoholu a stravovací návyky. U manželského statusu lze vybírat mezi svobodnými, rozvedenými, ovdovělými, čekajícími na rozvod

[66] Svou práci píši z perspektivy žen, proto se zaměřuji na analýzu pouze těch inzerátů, které byly podány dívkami nebo jejich rodinami, nikoli však na inzeráty mužů.

a těmi, jejichž manželství bylo anulováno. Kategorie kouření a požívání alkoholu jsou úzce spojeny s náboženstvím, neboť některé náboženství toto výlučně zakazuje. Stejně tak je náboženství spojeno se stravovacími návyky, jimiž může být nevegetariánství, vegetariánství, veganství, eggetariánství a jain.[67] Neopominutelné je i uvedení ročního příjmu, který odráží vzdělání a situovanost dívky, a ukazuje tak, jakou finanční částku může žena přinést do rodiny společně s věnem.

Velmi vypovídající jsou povinné údaje při zadávání inzerátu. Jsou jimi: manželský status, výška, kasta, kouření, požívání alkoholu, zvláštní případy, kterými může být tělesné nebo mentální postižení či nemoc HIV. Dále je povinné uvést zemi původu, stát a město, kde dívka žije, občanství (a typ víza), telefonní číslo, dosažené vzdělání, oblast vzdělání a roční příjem.[68] Posledním povinným polem je popis dívky. Volitelné je i přiložení fotografie dívky. Mezi nepovinné údaje pak patří stravovací návky, barva pleti, označené na škále velmi světlá až tmavá, tvar těla, na stupnici od hubené po tlustou. Zaměstnavatel a pracovní pozice jsou také na uvážení inzerenta. S prací souvisí i otázka, zda chce dívka po svatbě pracovat nebo ne. Neví-li si dívka rady, stačí kliknout na pomocnou ikonu a zobrazí se nápověda typu: „Mé koníčky jsou…“ „Moji kamarádi si o mě myslí...“ a podobně. Vyplnění profilu je pak nezbytnou podmínkou pro detailní zobrazování ostatních inzerátů. Tyto kategorie pak používá i server Bharatmatrimony.com a zároveň k nim přidává horoskopy a postavení hvězd. Při filtrování lze zvolit pouze inzeráty s fotografií a/nebo horoskopem

Ačkoli v Indii probíhají snahy o zrušení kastovního systému, který je shledáván jako diskriminační, dívky kastu uvést musí. Stejně jako další osobní údaje, kterými je telefonní číslo, výška a manželský status. V tomto ohledu zůstává sňatkový trh diskriminační a to nejen z důvodu povinného uvádění kast, ale i společenskou stigmatizací, kdy žena musí přiznat svůj manželský status.

[67] Jain neboli lacto vegetarián je člověk, který nekonzumuje mléčné výrobky. Eggetariánství je v Indii rozšířené díky víře, že každé vejce již obsahuje plod a konzumací vajec dochází k zabití zvířete.
[68] Zde však lze uvést „nechci specifikovat“

Při analýze inzerátů jsem si zvolila vzorek, který bude odpovídat mému vzorku informátorek. Hledala jsem tedy nevěstu ve věku od 20 do 25 let[69], náboženstvím Hindu a žijící v Indii. U ostatních kategorií jsem nechala přednastavené „nezáleží". Inzeráty lze v základu rozdělit podle toho, kdo je podal. Při zadávání inzerátu je pak potřeba specifikovat, zda je inzerát vkládán za sebe samu, dceru, sestru, kamarádku nebo příbuznou.

Z inzerátů dívek publikovaných na Bharatmatrimony.com lze určit poměr inzerátů podle osoby, která inzerát podala. Profily vytvořené dívkou samotnou představovaly 43%, inzeráty podané rodiči pak 38% a podíl sourozenců na podávání inzerátů tvořil 19%. Ačkoli větší část dívek již podává inzerát sama za sebe, je mnoho inzerátů, kdy za dívku jedná její rodina, obvykle rodiče nebo její sourozenci, kteří se starají o dívčinu budoucnost. V jednom inzerátu matka přímo hledá „osobu, která bude rozumět mé dceři a dovolí jí po svatbě pracovat". Takováto péče o dceru je významná z patriarchálního a patrilokálního hlediska. Tím, že dceru provdají, ztrácí nad ní obvykle kontrolu, protože dcera se odstěhuje k manželově rodině, nebo založí novou, nukleární rodinu, a oni ji tak nebudou pravděpodobně na blízku a tím pádem jí nebudou moci případně pomoct. Dívka bude zcela odkázána na manžela a jeho rodinu. Proto se rodiče snaží vybrat pro dívku co nejvhodnějšího partnera, aby tak dceři zajistili co možná nejlepší budoucnost.

Ukázky inzerátů jsem rozdělila podle toho, kdo je podával[70]:

Podává-li inzerát za dívku rodič nebo příbuzný, vypadají obvykle takto:

1. *Aaloka*[71]*:* věk/výška: *24, 5' 4''*, Kasta: *Yadav*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Hindi*, profese: *nepracuje*, místo: Hyderabad, India. Text inzerátu: *Dobrý den, moje dcera Babita je orientována na rodinu, dobře vychována, je chápající a pečující. Vystudovala vysokou školu.*

[69] Všechny moje informátorky se vdaly právě v tomto věkovém rozmezí.

[70] Inzeráty číslo 1, 2, 4, 7 a 8 jsou převzaty ze serveru Shaadi.com a inzeráty číslo 3, 5, 6, 9 a 10 jsou ze serveru Bharatmatrimony.com

[71] Všechna jména dívek uváděná v inzerátech byla změněna a byla jim přiřazena náhodná krycí jména podle indického kalendáře.

2. *Aarini*, věk/výška: *24, 5‘ 2‘‘*, Kasta: *Vishwakarma*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Malayalam*, profese: *Softwarový specialista*, místo: Alappuzha, India. Text inzerátu: *Moje dcera je obyčejná dívka, orientovaná na rodinu a je věřící.*

3. *Archa*, věk/výška: *25, 5‘ 3‘‘*, Kasta: *Gandla*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Telugu*, profese: *nepracuje*, místo: Visakhapatnam, India. Text inzerátu: *Jemné mluvy, veselá, čistá vegetariánka.* Další informace: Rodinné hodnoty: *umírněné*, typ rodiny: *rozšířená*, status rodiny: *vyšší střední třída*, zaměstnání otce: *inženýr, ředitel společnosti, 53 let*, zaměstnání matky: *v domácnosti.* Sourozenci: *jedna provdaná sestra.* Preference ohledně partnera nebyly specifikovány.

Inzeráty podávané rodiči,[72] jsou obvykle kratší a obsahově konzervativnější. Je v nich zdůrazňována především orientace na rodinu, dobré vychování a náboženské založení. Inzeráty znějí rozvážně a je v nich uvedeno minimální nutné množství informací. Individualita je zde potlačována, naopak vychvalovány jsou očekávané vlastnosti jako obětavost, přizpůsobivost a oddanost.

V případě, že inzerát podává dívčin sourozenec[73], mívá takovéto znění:

4. *Aadita*, věk/výška: *20, 5‘ 2‘‘*, Kasta: *Brahmin- Audichya*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Guarati*, profese: *nepracuje*, místo: Surat, India. Text inzerátu: *Moje sestra je stavební inženýrkou a dále studuje bakalářské studium na interiérovou designérku. Je to velmi svobodomyslná dívka.*

5. *Anavi*, věk/výška: *24, 5‘ 3‘‘*, Kasta: *Chaurasia, Barai*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Hindi*, profese: *Marketing*, místo: Bangalore, India. Text inzerátu: *Moje sestra je krásná, inteligentní a realistická dívka, která kromě toho, že pracuje, naprosto orientována na rodinu s preferovanými rodinnými prioritami. Je nadšená, veselá a starostlivá. Ráda se stará o to, aby byli lidé okolo ní šťastní.* Další informace: *je štíhlá a má světlou pleť.*

[72] Předpoklad, že inzerát podával otec, je pouze má domněnka, kterou jsem si vytvořila na základě rozhovorů s informátorkami a faktu, že indická společnost je patriarchální.

[73] Z inzerátu není zřejmé, zda je to sestra nebo bratr, každopádně vzhledem k patriarchální společnosti v Indii předpokládám, že pisatelem inzerátu je bratr.

6. *Arya*, věk/výška: *22, 5‘ 4‘‘*, Kasta: *Nair*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Malayalam*, profese: *nepracuje*, místo: Thrissur, India. Text inzerátu: *Hledám vhodné spojení pro mou sestru. Dokončila bakalářské studium s dobrými výsledky. Velmi štíhlá. Hledáme vhodného ženicha ze stejné kasty.* Další informace: štíhlá, světlá, váží 45 kg a její krevní skupina je B+. Horoskop je nezbytný. Rodinné hodnoty: *tradiční.* Typ rodiny*: nukleární*. Status rodiny: *vyšší střední třída*. Zaměstnání otce: *inženýr*. Zaměstnání matky: *v domácnosti*. Sourozenci: svobodný bratr. Požadavky na manžela jsou pak velmi konkrétní: je požadováno stejné náboženství, kasta, na výběr jsou pak čtyři subkasty. Musí mít vysokoškolské vzdělání, nesmí pít ani kouřit.

Ani inzeráty podané sourozenci nejsou příliš rozsáhlé a zachovávají si konzervativní formu. Sourozenci pak také vyzdvihují orientaci na rodinu a vlastnosti jako starostlivost a péči o rodinu. Zároveň však kladou důraz na její vzdělání. Více popisují její vzhled, a to když zmiňují postavu a barvu pleti.

Celkově převládají inzeráty, které se za sebe podávají dívky samy. Zde nacházím největší variabilitu znění inzerátů. Tato variabilita je dána tím, že dívky nejsou při psaní inzerátů tak konzervativní a naopak se do nich snaží vnést co nejvíce osobnosti. Popisují do detailů své zájmy, osobnost, co se jim líbí a co ne. Zdůrazňují své vzdělání, zaměstnání a projevují tendenci v práci zůstat, tzn. vzepřít se tradiční roli žen v domácnosti. Vůči potenciálnímu partnerovi jsou relativně otevřené a nezužují výběr příliš mnoha požadavky.

Pro ukázku jsem vybrala čtyři inzeráty:

7. Aahana, věk/výška: *25, 5‘ 2‘‘*, Kasta: *Rajput - Lodhi*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Hindi*, profese: *zákaznická linka*, místo: Shahjahanpur, India. Text inzerátu: *Chci žít jako žena v domácnosti, moje matka je v domácnosti a otec je farmář.*

8. V kontrastu s tím je velmi cílevědomý následující inzerát: *Aakriti*, věk/výška: *24, 5‘ 1‘‘*, Kasta: *Jat*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Hindi*, profese: *finance*, místo: Hyderabad, India. Text inzerátu: *Jsem obyčejná dívka*

s ambiciózní povahou, ale stejně jako se starám o mou kariéru, mi záleží na rodině a respektuji starší.

9. *Atasi:* věk/výška: *25, 5' 6''*, Kasta: Adi, náboženství: Adi Dravida, mateřský jazyk: *Tamil*, profese: *software*, místo - na studijním pobytu: *St. Louis, USA*. Text inzerátu: *Jsem přátelská, pohodová, veselá, svobodomyslná osoba. Vystudovala jsem vysokou školu technologickou. V současné době studuji v St. Louis.* Další informace: *60 kg, velmi světlá pleť, horoskop povinný.* Dívka uvádí i svůj roční příjem. Rodinné hodnoty: *liberální.* Typ rodiny: *nukleární.* Status rodiny: *vyšší střední třída.* Zaměstnání otce: *v současnosti v důchodu, předtím v soukromém sektoru.* Zaměstnání matky: v domácnosti. Jeden bratr. Preference ohledně partnera: Měl by být stejného náboženství s minimálně bakalářským vzděláním. Nesmí kouřit a pít. Na ostatních faktorech, včetně kasty, nezáleží.

10. Asita, věk/výška: *25, 5'*, Kasta: *Thiyya*, náboženství: Hindu, mateřský jazyk: *Malayalam*, profese: *nepracuje*, místo: Kozhikode, India. Text inzerátu: *Jsem docela veselá a pohodová osoba, ale nesnáším dezorganizaci. Vždy si přeju být milována a jsem velmi starostlivá a láskyplná. Mezi mé koníčky patří čtení, psaní, malování a filmy. Modlitby, meditace a víra jsou mou neporazitelnou silou, inspirací a energií. Čtení je pro mě velkým potěšením. Vždy chci být nejlepší v tom, co dělám, a věci provádím s velkou pečlivostí a perfekcionismem.* Další informace: *44 kg, velmi světlá pleť,* krevní skupina: *A+*. Rodinné hodnoty: *umírněné*. Typ rodiny: *nukleární.* Status rodiny: *střední třída.* Zaměstnání otce: *v důchodu.* Zaměstnání matky: v domácnosti. Sourozenci: jedna neprovdaná sestra. Preference ohledně partnera: Měl by být stejného náboženství, kasty i subkasty. Nesmí kouřit, ale může příležitostně pít. Měl by být společenský, přátelský, veselý, věřící, upřímný a odhodlaný.

Že inzerát podává dívka sama, je často patrné už z jeho rozsahu. Inzeráty dívek jsou obsáhlejší a detailnější. Pro ukázku jsem ale vybrala také velmi stručný inzerát,[74] kde dívka kromě zevrubného popisu uvádí především

[74] Inzerát číslo 7.

to, že chce být v domácnosti stejně jako její matka. Je to jasná zpráva pro muže, který zastává tradiční patriarchální vzor rodiny a chce mít tradičně uspořádanou domácnost, kdy muž pracuje, žena je doma a stará se o děti a o domácnost. Ve většině inzerátů pak dívky píší spíše hovorovou řečí, více popisují svůj charakter a své zájmy. Zdůrazňují také své vzdělání a zaměstnání a někdy[75] dokonce i svůj roční příjem.

Z inzerátů podaných dívkami je patrná emancipační tendence, kdy dívky nezůstávají pouze u nabídky péče a starosti o rodin, ale ukazují, že je pro ně, stejně jako pro muže, důležitá jejich profese. Dívky se často prezentují jako obyčejné, tedy nekomplikované, přizpůsobivé se smyslem pro rodinu. To odráží mentalitu zachovávající tradice a tradiční genderové rozdělení rolí v manželství. Často se odkazují na přátele: „Moji nejlepší přátelé mě popisují jako veselou a upřímnou." To může být ovlivněno samotnou nabídkou serveru stejně jako jejich snahou vylepšit svůj obraz dobrými referencemi přátel.

U partnerů je ve většině případů vyžadována stejná kasta a náboženství a muž by měl obvykle být nekuřák a abstinent. Ostatní kategorie nejsou příliš upřesňovány.

[75] Zde inzerát číslo 9.

5.2.1 Kritéria pro výběr partnera

Kritéria pro výběr partnera lze rozdělit podle toho, kdo na nich trvá. Jak pro dívku tak pro chlapce je důležitá rodina, kasta, náboženství. Jak říká Kamala, důležité je „jaká je rodina. Jestli je dobrá a jestli v ní jsou vzdělaní lidé. A pak se jdou *(rodiče, pozn. autorky)* podívat, jaký je dům, jací jsou sousedé, jestli jsou spokojení, a takové podobné věci, jestli je rodina dobrá." Dodržování endogamie uvnitř kasty je zejména u domluvených sňatků velmi důsledné. U sňatků z lásky je to ale problematičtější, protože lidé se do sebe zamilují, aniž by se prověřovali tak, jak by to za ně udělali jejich rodiče. To se ukazuje i na příkladu, kdy se bratr Kamaly ženil z lásky a bral si dívku z jiné kasty. Přestože byla dívka z kasty vyšší, chlapcův strýc se sňatkem nesouhlasil a říkal, „že by si neměl brát nikoho z jiné kasty, protože to bude problém pro ostatní dívky a chlapce v rodině, kteří se budou chtít oženit nebo vdát." Ale otec Kamaly s bratrovým sňatkem souhlasil a pár se tak vzal. Swasti souhrnem říká, že při výběru partnera je nejdůležitější shodná kasta, shodné náboženství a shodný jazyk.

U chlapců je podstatné, jaké mají vzdělání a zaměstnání, protože v patriarchální společnosti je zabezpečení rodiny úkolem muže. Kromě zaměstnání je také významný způsob, jakým žije a škola, kterou vystudoval.

Naopak u dívek je kromě výše zmíněných kritérií důležitá výška a barva pleti. Světlá pleť u dívek je velmi preferována.

Zmíněná kritéria lze vnímat jako „rodinná", je totiž v zájmu rodiny aby byl ženich ze stejné kasty, stejného náboženství, byl dobře vzdělaný a jeho rodina byla dobře situovaná s dobrou pověstí. Všichni ostatní sourozenci jsou totiž každým manželstvím svých sourozenců, a dokonce i bratranců a sestřenic ovlivňováni, neboť toto má vliv na pověst jejich rodiny. Kromě těchto „rodinných" kritérií jsou tu kritéria osobní, tedy dívek samotných. Padmal uvedla, že si přála, aby její nastávající manžel „nepil alkohol, byl nekuřák a byl nábožensky založen. A také dobře vzdělán. A on všechny tyto kvality má." Ačkoli mají rodinné zájmy při výběru partnera velkou důležitost, lze pozorovat snahy rodičů vyhovět individuálním přáním dcery. Jak ale

informátorky samy dodávají, toto by se nemohlo stát v generaci jejich prarodičů.

5.3 Jednotlivé fáze domluvených sňatků

Prvním krokem je tedy rozhodnutí dceru provdat. Toto rozhodnutí je vázáno na věk dívky. Všechny čtyři informátorky se shodují, že záleží na vzdělání dívky a proto u vysokoškolsky vzdělaných dívek je to obvykle 24 let, kdy se začíná hledat vhodný ženich a kolem 25. roku se pak dívka obvykle vdává. Jak jsem již psala v teoretické části, věk nevěst se stále zvyšuje, a to nejen na základě zákonů, ale i s postupujícím vzděláním a emancipací. Je-li učiněno rozhodnutí dceru provdat, přichází na řadu fáze hledání ženicha, které u domluvených sňatků probíhá obvykle přes inzerát, a to buď v novinách nebo na seznamovacím serveru. Další možností jsou přátelé a známí, kteří mohou doporučit potenciálního ženicha.

Vyberou-li rodiče potenciálního partnera, obvykle jich mají seznam, přichází na řadu další krok, a totiž seznámení se s rodinou. To často probíhá nejprve potichu, když si rodiče ověřují rodinu potenciálního ženicha u sousedů nebo v zaměstnání. Potom dojde na oficiální setkání rodičů. V této fázi je důležité, zda se shodují horoskopy, i když i tato tradice má ustupující charakter a přetrvává spíš na severu než na jihu země. Každopádně pokud jim „hvězdy přejí", přechází se k dalšímu kroku, jímž je schválení budoucího partnera.

I proces schvalování je ovlivněn moderními technologiemi, což potvrzuje Swasti, jež se s manželem seznámila během studijního pobytu v zahraničí. Oba dva ale poslali svým rodičům přes e-mail profil a fotografii svého potenciálního partnera. „A protože jeho rodiče neměli internetové připojení, zavolal jim a řekl jim o mně. Potom poslal moje foto a profil svému bratranci, takže jeho rodiče se mohli jet podívat." Obě rodiny potom sňatek schválily. To ale bylo díky velkému štěstí, jak Swasti říká, neboť oba byli stejného náboženství a kasty a tudíž se nevyskytl závažnější problém. Jestli by ale rodiče sňatek schválili za jiných podmínek, tím si není jistá.

Obvyklejší cestou je tedy návštěva ženicha v domě nevěsty. Lajita to popisuje takto: „Potom přijde chlapec do dívčina domu. Poprvé si promluvit." Tato návštěva však má svá úskalí, protože častým důvodem odmítnutí je

věno. To zakusila Kamala, kterou nejprve dva chlapci odmítli: „Řekli, že s námi nejsou spokojení. Ale důvodem bylo věno, protože pokud nemůžete platit tolik, kolik požadují, řeknou, že se jim dívka nelíbí.“ Pokud však dojde ke vzájemné shodě, může být dohoda o svatbě uzavřena ještě ten den. „Rozhodli jsme se říct ano. A všechno se stalo v jeden den. Potkali jsme se ráno, odpoledne jsme si řekli ano a můj budoucí manžel potom odletěl zpátky do Anglie[76].“ Popisuje své důležité rozhodnutí Padmal. Zároveň upozorňuje, že ačkoli to byl domluvený sňatek, bylo to její „plné rozhodnutí.“

Aby byla dohoda závazná, musí být určitým způsobem potvrzena. Tradičním způsobem byl věnec s květinami, tzv. girland, nebo také velký kokos, který obdržela budoucí nevěsta. Tento akt, který znamenal, že ani jedna rodina už nebude hledat dalšího partnera, začíná být ale odsouván zásnubami. Ty se v Indii pod vlivem západních společností stávají čím dál více populárními. Po oboustranném souhlasu se sňatkem si pár vymění prsteny a až do svatby získává status „zasnoubený“. Do svatebních příprav také patří určení data svatby, což je svěřeno knězi, který vybere dny příznivé pro svatbu a pár si pak vybere ten nejvýhodnější. Závazky mezi rodinami zvyšuje i výměna darů, jako je oblečení a šperky.

V období mezi zasnoubením a svatbou, jež může trvat týdny nebo měsíce, žijí snoubenci odděleně s omezeným kontaktem a nesmějí se stýkat soukromě. Právě zde snoubenci intenzivně využívají moderní technologie, jak shodně potvrzují všechny informátorky. „Volali jsme si každý den. A tak jsme se poznávali hlouběji a hlouběji.“ Říká Padmal. „Před svatbou jsme si mohli jen chatovat, a když jsme se chtěli sejít, pak jenom na šálek kávy nebo na oběd, ale sami nesmíte být v jednom pokoji. To je naše kultura a tradice nám to nedovoluje.“ Vysvětluje Swasti. Lajita a její snoubenec žili v tomto období každý v jiný zemi, a tak si „stále posílali e-maily, telefonovali si nebo chatovali.“

Svatba je v Indii pojímána velkolepě. Svatby samotné se v Indii liší podle regionu, neboť v každém z nich jsou poněkud jiné tradice. Náklady na

[76] Kde v tu dobu studoval vysokou školu.

obřad jsou však značné napříč regiony nebo kastami. V Indii není zvykem mít malou skromnou svatbu. Je to velká událost, na kterou je třeba vynaložit značné prostředky, a které může může podle Swasti trvat „tři až pět dní. Na hostinu se zvou všichni. Celá rodina, sousedé, přátelé a hostů je celkem dvě stě nebo dokonce tři sta.“ Svatba je pro rodinu nevěsty velmi nákladná, protože zahrnuje dary pro druhou rodinu, dívčino věno a úhradu svatby. „Pokud ale rodina nemá dostatek finančních prostředků, obvykle se rodiny dohodnout, že si náklady na svatbu rozdělí půl na půl. Ale některé rodiny, pokud toto nefunguje, si musí vzít půjčku.“ Vysvětluje finanční stránku svatby Swasti. Svatební obřad, který má velmi tradiční formu, ale liší se v závislosti na regionu, je spolu se svatební hostinou završením dlouhého procesu hledání partnera. Poté se novomanželka stěhuje buď k manželově rodině, nebo, a to je případ mých informátorek, zakládají svou nukleární rodinu.

5.4 Reflexe manželství

Obecně lze říci, že všechny informátorky jsou ve vztahu spokojené a jsou s manželem šťastné. Jejich názory na rovnoprávnost v manželství a postavení žen ve společnosti se již liší v tom smyslu, že ačkoli všechny vnímají posun k rovnocennosti, neshodnou se na tom, v jaké míře k tomu dochází. Většina z nich potom nadhodnocuje rovnocennost ve svém vztahu.

Postavení muže a ženy

Kamala hodnotí svůj vztah jako dobrý a rovnocenný, zároveň ale říká: „Dokonce v rozhodování by respektoval můj názor, když něco řeknu, poslouchal by to. Takže já nemusím vždy poslouchat, co říká on." Zde se ukazuje odlišné vnímání informátorky, která změnu v rozdělení genderových rolí, zde vyrovnávání rolí v oblasti rozhodování, považuje za rovnocennost, stejně jako fakt, že „nemusí vždy poslouchat, co říká on." Návrat do práce po mateřské dovolené hodnotí jako společné rozhodnutí, které popisuje takto: „Chtěla jsem jít do práce a on řekl, OK, můžeš ji (dceru)dát do jeslí. Bylo to naše společné rozhodnutí, a dokonce porozumění, že když už jsem to vystudovala, je lepší jít do práce." I zde se ukazuje subjektivní chápání rovnosti v manželství, když za společné rozhodnutí považuje informátorka něco, co spolu řešili, ale byl to manžel, kdo jí to „dovolil". Ženiným vstupem do zaměstnání se ale podstatně změnily role v manželství, neboť žena přestává být pouze v domácnosti, naopak, přináší do rodiny finanční prostředky. Zároveň došlo k redistribuci domácích povinností, kdy výchovu dětí z části přejímají státní instituce a o jiné povinnosti se dělí s manželem. Na druhou stranu, příjmy ženy nejsou jejím osobním příjmem, ale jsou vnímány jako společné peníze, z nichž jsou podporováni rodiče, zejména manželovi. Také výchova dětí je podle ní „výhradně na ženě a manžel do výchovy vůbec nezasahuje." Sama pak říká, že „v Indii je většina žen v domácnosti, nepracují, nechodí pracovat ven." Ačkoli sama považuje svůj vztah za rovnocenný, nemyslí si to samé o manželstvích v Indii obecně, protože si myslí,

že „většina z nich (žen), souhlasí s tím, co partner řekne. Někdy je to tak, že musíš souhlasit se vším, co manžel řekne a tak podobně."

Ve vztahu je podle ní důležité porozumění a respekt k manželovi. Proto rodiče dceři vybírají manžela, „který je starší než ty, alespoň o tři, čtyři roky" upřesňuje. U manžela oceňuje zejména to, že jí pomáhá. Pomoc v domácnosti lze chápat jako projev úcty k ženě, neboť domácí práce a vaření jsou v Indii vnímány jako čistě ženské činnosti a tím, že se v nich angažuje muž, dává ženě najevo svůj respekt. Kamalino manželství je podobné tomu, jaké měli její rodiče, ačkoli její matka byla v domácnosti. Matka jí ale žádné explicitní rady ohledně manželství nedávala. „Ještě to není tak, že by to bylo hlavním tématem mezi matkou a dcerou, spíše je to o tom, jak by měla pečovat o rodinu. Vést domácnost a starat se, aby byli všichni šťastní." Na otázku, zda by v manželství něco změnila, odpovídá neurčitě, že neví.

Také Swasti je v manželství spokojená a vztah považuje za rovnocenný. Na manželovi si cení jeho porozumění, toho, že je slušný, není rozkazovačný a zváží její názory. I zde se ale ukazuje subjektivita vnímání rovnocennosti, neboť informátorka říká: „Bere v potaz moje názory. Třeba když jdeme na piknik nebo někam. Nebo když někoho pozve na večeři. Rozhodně se mě zeptá." Fakt, že zváží Swastin názor ale nutně neznamená rovnocennost ve vztahu. Spíše naopak, vyzdvihování tohoto chování na nerovnováhu poukazuje. Zároveň říká, že „OK, manžel má někdy navrch, třeba kvůli práci. Ale ani jeden se druhému nesnažíme dominovat." Popisuje, že v problémových situacích, například když je manžel frustrovaný, se snaží zkrotit svůj temperament.

Hledání řešení popisuje následovně: „Pokud není v pořádku, řeknu mu: OK, sedni si, koukej na televizi nebo podobně, uklidni se a já připravím večeři. Nebo mu řeknu, dobře, jsi rozčilený, pojďme se ven projít. Budeme mluvit o něčem jiném, takže si vyčistíš hlavu a nebudeš myslet na svou práci. A potom můžeme vymyslet řešení, jak to udělat příště. Jo, takhle to funguje." Informátorka však nikde nemluví o svých problémech, vždy jen o společných

rozhodnutích. Z toho vyvozuji větší důležitost manželových problémů a nutnosti jejich řešení.

Na druhou stranu ve vztahu všechno sdílejí a nemají před sebou žádná tajemství. „Nikdy se nezeptá, proč to chceš vědět?“ Sdílení a otevřenost považuje za důležité aspekty dobrého vztahu. Jistou autonomii spatřuji v informátorčině volbě nezměnit si po sňatku příjmení. „Byla to moje osobní volba a manžel s tím nikdy neměl problém.“ Důvodem tohoto rozhodnutí byly administrativní důvody spojené se změnou příjmení. Nakolik je tato událost zásadní si ale nedovolím odhadnout, protože v odborné literatuře jsem se o tom nedočetla a ostatní informátorky s tím zkušenost neměly.

Ve vztahu zdůrazňuje kompromis, který je podle ní pro štěstí v manželství důležitý. „Když udělám kompromis, bude šťastný, a pak bude štěstí i v našem vztahu. Jediná věc, na které záleží, je štěstí, jak šťastný jste vy dva.“ Nerovnost ale vystupuje i v této oblasti: „Muž nechce dělat kompromisy, ale žena musí. Musí myslet dopředu, co a jak ovlivní rodinu.“ Manžela vnímá jako přítele. Zároveň jsou podle ní v manželství důležité láska a city. „A ignorovat maličkosti. Musíte si určit své priority. Vždy záleží na rovnováze a na tom, jak co vnímáte.“ Matka jí radila, aby na to ve vztahu šla „pomalu a učila se. To je způsob, jak mi maminka řekla, jakým to u nás v rodině funguje. Takže očividně musím nejprve přemýšlet, než budu jednat. Pomalu a učit se. Snažit se pochopit, co přesně se od tebe očekává a co máš dělat.“ Manželé jsou v den svatby de facto cizinci, kteří o sobě vědí pouze to, co si sdělili v období od souhlasu sňatku, případně zásnub, po svatbu. Po obřadu spolu ale začínají žít a poznávat toho druhého, a v určitém smyslu i sami sebe, protože je to pro ně první vztah[77] a ačkoli mají určitou představu, kterou si vytvořili podle vzorů rodičů, případně prarodičů, je pro ně život v manželství neznámou oblastí.

Také Padmal vnímá svůj vztah jako rovnocenný a říká, že manžel nechce, aby stála krok za ním, jak to bylo u předchozích generací zvykem. „Chce, abych byla žena, která si buduje svou kariéru, ne aby byla

[77] Zde hovořím konkrétně o svých informátorkách, které explicitně potvrdily, že je to jejich první vážný vztah.

v domácnosti." To je další příklad subjektivního vnímání rovnocennosti v manželství. Manžel je podle ní jiný než ostatní muži v Indii, kteří chtějí, aby jejich ženy stály o krok za nimi. „Manžel chce, abych rostla (kariérně). Jestli tady pracuji, je to jenom proto, že mě manžel motivoval, abych pracovala a abych si udělala potřebné kurzy." V samostatnosti ji podporoval i její otec. O tom, co by chtěla ona sama, se však nezmiňuje. Dělá to, co si přeje její manžel, a předtím její otec, a vzhledem k tomu, že se to shoduje s emancipačními tendencemi v Indii, považuje toto za rovnoprávné. V jejím manželství se zřetelně odráží vzor rodičů, kdy matka před narozením dětí pracovala, a po jejich odchodu se vrátila opět k nějaké činnosti, aby nebyla doma.[78]

Padmal je ve vztahu spokojená, na manželovi oceňuje zejména to, že je klidný, nerozčiluje se a má porozumění. Naopak jí vadí jeho lenost. V domácnosti je to ona, kdo vaří, manžel jí ale pomáhá s péčí o syna a o domácnost. Dítě neměli hned po svatbě, ale manžel řekl, že by měli počkat tři roky, aby se lépe poznali a upevnili vztah. „Ale po roce vztahu manžel řekl, že už potřebujeme dítě." I rozhodnutí mít potomka záviselo na muži, nikoli na ženě. Zřetelně se zde ukazuje tendence žen přizpůsobovat se v manželství, ačkoli subjektivně to informátorka takto nevnímá.

I čtvrtá informátorka, Lajita, vidí svůj vztah jako uspokojující. Na manželovi se jí líbí jeho nekomplikovaná povaha, otevřená komunikace a podpora, kterou jí poskytuje. Jako jediná ze všech informátorek hovoří Lajita o nerovnosti ve vztahu, kterou však považuje za mírnou. Vliv v manželství vyjadřuje jako 60% pro muže a 40% pro ženu. Zároveň dodává, že jí toto rozdělení vyhovuje. „Já jsem s tím naprosto spokojená, protože při rozhodování si příliš nevěřím. Takže já mu rozhodně vyjádřím svůj názor, kterému on přikládá důraz, ale finální rozhodnutí je na něm." Po rovnocenném rozdělení ale netouží.

Podle Lajity je to žena, kdo drží rodinu pohromadě a dělá ji šťastnou. Aby toho dosáhla, musí dělat kompromisy a velmi se snažit. Od matky

[78] V době rozhovoru si dělala řidičský průkaz a chodila na kurzy výtvarného umění. Rozhodl o tom otec, protože si myslel, že by neměla jen tak sedět doma.

nedostávala žádné explicitní rady, ale dívky se učí pozorováním starších, matek, tet i babiček. Jako rodinný vzorec převzala automaticky i fakt, že jsou to ženy, kdo se přizpůsobuje a dělá kompromisy. Sňatek chápe jako něco, co je navždy.

Všechny čtyři informátorky zdůrazňují saturaci a rovnocennost ve svém manželství, stejně jako pro ně byla důležitá možnost oddálit sňatek či odmítnout nápadníka, ačkoli toho ani jedna nevyužila. Přitom se však vždy odvolávají na manžela, který chce, aby si budovaly kariéru, chodily do práce, nebo jim to alespoň dovolí. Rovnocennost ve vztahu je tedy taková, jakou jim ji manžel dovolil, nikoli taková, jakou si samy zvolily. Ženy mají takové příležitosti, jaké jim je muži dají.[79]

Přestože informátorky nahlíží na své manželství jako na rovnocenné, indickou společnost jako rovnoprávnou nevnímají. Všechny se shodují, že muži v ní dominují a ženy jsou diskriminovány. Určitá bezmoc žen je dána patriarchátem a patrilokalitou, kdy se žena přesouvá do domácnosti manžela a je v područí muže. V manželství je pro ně důležitý respekt, otevřenost a kompromis. Pouze jedna informátorka mluví o lásce a citech.

Hodnocení vztahu lze chápat jako komparativní, protože informátorky porovnávají své generace s generacemi předchozími, jež procházely obdobím velkých změn. Mezi vlivné faktory považuji zákony stanovující minimální věk nevěsty, zákony umožňující rozvod i opakovaný sňatek pro ženy ovdovělé či rozvedené. Dále je neopominutelný vliv médií (TV, internet), rozšiřující se vysokoškolské vzdělání dívek, studium v zahraničí (dívek i chlapců), emancipace a hnutí bojující za lepší práva žen.

[79] Manželé všech informátorek v mém vzorku studovali v Evropě, jsou tedy ve svém chování a přístupu k manželství ovlivněni evropskou kulturou.

5.4.1 Konflikty ve vztahu

Podle Kamaly nejsou konflikty v jejich manželství nijak zásadní, jedná se spíš o drobnější hádky. Zároveň dodává, že fakt, že žijí v Irsku, kde nemají přímou podporu rodiny, počet konfliktů zvyšuje. Tento nárůst je způsoben tím, že pár nemá přímou podporu rodiny a je odkázán sám na sebe. Tím se zvyšuje napětí a narůstají problémy. Často se tedy obrací na svou matku skrze telefon a ta jí dává alespoň praktické rady především co se dítěte týká.

Ani Swesti ve vztahu nevnímá konflikty jako důležité. Dokonce říká: „My se vůbec nehádáme." Za absencí konfliktů v manželství vidí vzájemné porozumění a kompromisy. Podle ní je důležité starat se o pozitiva a nevšímat si negativ. Ve vztahu je pro ni také důležitý vzájemný respekt i úcta ke svým rodinám. Za konflikty nepovažuje hašteření, které je ignorovatelné a týká se především domácnosti. Aby se konfliktům vyhnuli, jsou k sobě otevření a tím předcházejí nedorozuměním.

Pro Padmal je ve vztahu zásadní dohoda, že nebudou usínat, aniž by si popřáli dobrou noc, ať už je jejich hádka jakákoli. Také nechtějí do konfliktů vnášet vlastní ego. To je rada, kterou jí dal otec: „Svoje ego bys měla držet u země, jedině tak můžeš přežít." U domluvených sňatků je podle informátorky kritický první rok po svatbě, kdy se pár poznává a učí se rozumět jeden druhému. „Prvních šest měsíců je v pohodě. Ale druhých šest měsíců je obdobím konfliktů. Během této doby musíš být velmi opatrná."

Lajitino chápání manželství jako neukončitelného formuje konflikty a hádky, které s manželem mají. „My sice máme konflikty a hádáme se, ale nikdy se z toho nevyvine takový problém, kvůli kterému bychom manželství ukončili. Myslíme na to, co by se stalo po rozvodu, co by bylo s našimi dětmi, kdo by je podporoval. A tak svým způsobem držíme při sobě." Zároveň dodává, že šance znovu se provdat je v Indii velmi malá, a když, tak jen za někoho rozvedeného či ovdovělého. „Žádný svobodný muž si rozvedenou ženu nevezme." Obavy z toho, co by bylo po rozvodu a o vlastní děti, jsou pro manžele jistým stmelovacím prvkem.

Lajita popisuje, že podoba konfliktů se v průběhu jejich vztahu měnila. „Ou, první rok byl opravdu špatný.“ Podle informátorky je u domluvených sňatků první rok plný konfliktů a hádek. Myslí si, že porozumět partnerovi v takovémto svazku trvá zhruba rok, během kterého pomalu poznávají jeden druhého. Postupem času se ale dopracovali k účinné strategii řešení konfliktů, jejímž základem je komunikace a otevřenost. „Teď o věcech opravdu mluvíme.“ Rozmluvě ale předchází chvíle uklidnění, protože z hledání řešení v rozčilení vznikaly jenom další hádky. Lajita přiznává, že musela své chování změnit a přizpůsobit se této strategii, která ale funguje a ona je spokojená.

Všechny informátorky jsou ovlivněny pojetím manželství jako nerozlučitelného sňatku, ale také strachem z případného rozvodu a získání sociálního stigmatu. Některé explicitně říkají, že první rok společného soužití byl nejtěžší, protože se s manželem teprve poznávali a hledali účinné strategie řešení konfliktů. Izolace od jejich původních rodin často přispívá k napětí, protože z dětství znaly model rozšířené rodiny, ale v Irsku žijí jako nukleární rodina. Jako dobrá strategie se jim osvědčila otevřená komunikace.

5.4.2 Vztahy s rodinami

Od ženy je očekávána péče o rodinu, především o rodinu manželovu. Jak potvrzuje Swasti, volají rodině téměř každý den, když jsou u nich v domě na návštěvě, stará se o členy rodiny i o jejich přátele. Kupují oběma rodinám oblečení a manželovu rodinu podporují finančně. S posíláním peněz však souhlasí a považuje to za správné.[80] Odluka od rodiny způsobená jejich pobytem v Irsku zároveň jejich vztah ovlivnila, neboť jsou nezávislí na rodině. Absence rodinné sítě pak vede k přerozdělení rolí v domácnosti. „V Indii přenechají muži vaření ženě. Vůbec se toho neúčastní. Taky nakupování a vaření nechává muž na manželce." Říká Padmal. V Irsku ale manžel pomáhá, nebo alespoň pomoc vždy nabízí. K rodině je v Indii jedinec silně připoután, protože ani když dostuduje a najde si práci, nestěhuje se z domu rodičů, dokud nevstoupí do manželství. Všechny informátorky pak popisují velmi časté, v některých případech každodenní, telefonické hovory s původními rodinami. Péči o rodiče pak projevují finanční podporou, dary v podobě oblečení nebo léků a zejména úctou a respektováním jejich rad.

[80] Oni sami přitom příliš mnoho peněz nemají, neboť manžel má studijní vízum a ona tak nemůže pracovat.

5.5 Proměny indické společnosti z perspektivy manželství

Podle Kamaly se lidé čím dál častěji poznávají spontánně a berou se z lásky, přesto poměr hodnotí pouze 1% u sňatků z lásky a 99% u sňatků domluvených. Rodiče ale přání dětí ohledně sňatku v současné době většinou respektují. Tolerantně nahlíží Kamala i na rozvod, případně na manželskou odluku, což v praxi znamená, že žena muže opustí, už se k němu nevrátí, ale zároveň si tak uzavírá cestu k dalšímu možnému sňatku[81] , když informátorka popisuje manželskou odluku sestry svého otce a říká: „tak se jí zeptaly, jestli se chce rozvést a požádat o to oficiálně. A její otec řekl, jestli chceš, můžu najít ty dokumenty. Ale ona se nechtěla rozvést, protože se už nechtěla znovu vdát." Z moci a autority otce je patrný patriarchát, který se tedy odráží nejen při uzavírání sňatků, ale i u rozvodů. Žena musela nejprve požádat o souhlas svou rodinu, protože to ovlivní pověst. Sama informátorka odhaduje rozvodovost v Indii na 5%, protože „o rozvodech v Indii moc neslyšela."[82] Z toho pak vyvozuje nízký výskyt rozvodů.

Swasti vidí proměny především v možnosti dívek studovat vysokou školu, čímž se oddaluje jejich vstup do manželství. Zároveň říká, že měla naprostou volbu při výběru manžela v tom smyslu, že záleželo na ní, kdy se s hledáním vhodného partnera začne a zda bude s výběrem ženicha souhlasit. Změnu také spatřuje v manželově pomoci v domácnosti, při porovnání s předchozími generacemi v rodině.

Padmal shledává velké změny v postavení žen ve společnosti. „Dříve to bylo tak, že žena musela být krok za manželem. Muž přišel domů, sednul si a žena musela dělat všechno, ať už do práce chodila nebo ne. To se teď v naší kultuře mění." Při porovnávání žen v zaměstnání soudí, že velká změna nastala u posledních tří generací. Odhaduje, že v generaci jejích prarodičů pracovalo zhruba 10% žen, v generaci jejích rodičů už to bylo zhruba 30-40% žen. V její generaci je to podle jejího názoru kolem 80% žen s tím, že alespoň

[81] Jak jsem již psala v teoretické části, ačkoli je vstup do manželství pro rozvedenou ženu možný, její šance najít dobrého ženicha jsou díky společenské stigmatizacivelmi nízké.
[82] Ve skutečnosti je rozvodovost v Indii 1,1% (Zdroj: http://www.divorcerate.org/divorce-rate-in-india.html)

90% jejích kamarádek pracuje. Většina žen si totiž přeje pracovat, a ne být pouze v domácnosti. Pozorovatelná je také změna typu rodiny, kdy se od rozšířené rodiny přechází k nukleární rodině. Důvody jsou podle Padmal jak ekonomické, kdy jsou produkty dražší a rodina tak potřebuje další finanční příjem, tak touha novomanželů po samostatnosti a nezávislosti.

Velký progres u své generace vidí v přístupu k rozvodům a vdovám. Dříve se kladl velký důraz na věno, a pokud mužova rodina nedostávala tolik, kolik si přála, byla dívka často týrána a mnohdy i dohnána k sebevraždě. „Teď ale vznikl zákon, že se týraná žena může bránit." Ani rozvod už není tak stigmatizován. Podle jejího názoru byly „tyto změny ovlivněny ekonomickou situací, vzděláním a emancipací."

Lajita spatřuje změny v mnoha aspektech manželského soužití, mezi které patří již samotná forma sňatků. Mnoho lidí teď uzavírá sňatky z lásky. „Prostě se zamiluješ a vdáš se." S tím souvisí i ústup tradičních horoskopů, z nichž se usuzovalo, zda se k sobě pár hodí. Tento kontrolní bod však zamilovaný pár v současnosti přeskakuje. Sňatky z lásky jsou ve velké míře determinovány lokalitou, neboť jsou uzavírány spíše ve větších městech, jako je Bombai nebo Dílí. Menší města jsou v tomto ohledu konzervativnější a převládá preference domluvených sňatků. V Indii obecně nemají sňatky z lásky dobré podloží, protože takovéto sňatky v indické kultuře nikdy nebyly a jsou tedy vnímány jako cizí element. Počet sňatků z lásky se zvyšuje, ale domluvené sňatky stále převažují. Lajita jejich poměr odhaduje na 20% u sňatků z lásky a 80% u sňatků domluvených. Ve velkých městech tento poměr upravuje na 30 ku 70, protože velká města přinášejí více možností.

A jsou to právě velká města, kde dochází k předmanželskému soužití. V rozhovoru s Lajitou se ukazuje, jak velká a aktuální změna to je, protože převládajícím názorem bylo, že předmanželské soužití je zločin. „I když nedávno jsem své kamarádce říkala, že v Indii je už prý předmanželské soužití a sex legální. A ona byla opravdu v šoku. Kdyby moje matka zjistila, že jsem něco takového udělala já, určitě by dostala infarkt. Je to opravdu něco nového." Takovýto postoj není v konzervativní Indii překvapivý. Přijatelné

nejsou samozřejmě ani žádné intimní projevy na veřejnosti, to vše patří za stěny ložnice. Do Indie však mimo jiné proniká i západní styl oblékání. A přestože je vyzývavé oblečení v evropských zemích normální, v Indii stále vzbuzuje pohoršení, a představuje dokonce reálné riziko znásilnění, upozorňuje Lajita.

Z rozhovoru s Lajitou dále vyplývá, že tato generace mužů je v mnoha ohledech specifická. „Jsou mnohem lepší než generace předtím. Mají velké porozumění, hodně pomáhají a dokonce dělají kompromisy." Předchozí generace mužů byly velmi ortodoxní a striktní. Vliv na dnešní muže mají jak média, tak studium v zahraničí, kde poznali tolerantnější postoj. Mění se nejen přístup mužů, ale i postavení žen. V porovnání s generací prarodičů, mají ženy větší práva uvnitř rodiny, mohou v diskusi reagovat a dokonce polemizovat. Z historického pohledu je toto určitou metou. „Například moje tchýně, dokonce dnes, když její manžel něco řekne, tak ona je potichu. Reaguje opravdu málokdy. Lajita dodává, že sama se zpátky nedrží a aktivně se zapojuje do hovoru, i když jsou z toho někdy konflikty s manželem.

Jiná je také generace současných rodičů. „Rodiče vyjadřují dcerám velkou podporu, a pokud chce dcera studovat nebo začít pracovat, přikládá se tomu velká váha. Dříve dceru provdali, ať chtěla studovat nebo pracovat."

Všechny informátorky mluví s hrdostí v hlase o emancipaci v Indii, o změnách v nastavení rolí v manželství, zejména v těch jejich. Některé změny jsou pak velmi čerstvé, když například porovnávají své možnosti a práva s předchozí generací. Generační komparace poukazuje na rychlý vývoj změn, které by se očividně neděly bez moderních technologií jako je internet, telefony, televize apod. Fakt, že jsou změny signifikantní a týkají se celé společnosti, je patrný z toho, že o něm hovoří všechny informátorky, ačkoli každá z jiného úhlu. Z rozhovorů také vyplývá, že u změn záleží na lokalitě, neboť změny neprobíhají geograficky rovnoměrně, ale šíří se z hustěji osídlených a vzdělaných oblastí do oblastí spíše zemědělských.

Z výpovědí lze ale vyrozumět, že se jedná pouze o změny, nikoli o transformaci indické společnosti v západní. Lidé v Indii pouze absorbují určité názory, přístupy, neaplikují však všechno. Jak potvrzují některé informátorky, určité změny v Indii nikdy neproběhnou, protože nebyly a nejsou součástí jejich kultury. Jedná se zejména o předmanželský život a sex a také sňatky z lásky tak, jak probíhají v Evropě. „Indie je proti sňatkům z lásky, proti individuální volbě. (…) Protože tohle v naší kultuře nikdy nebylo.“ Upřesnila Lajita. Stále probíhající změny mají tedy jisté limity, které se zdají být přirozené.

5.6 Komparace manželství v Evropě a v Indii

V rozhovorech jsem se také ptala, jak informátorky reflektují rozdíl mezi sňatky indickými a evropskými. Zkušenosti pro komparaci mají, neboť v Evropě žijí několik let. Podíváme-li se na výzkum českého psychologa Hnilicy, který v roce 2000 uskutečnil výzkum na základě Schwartzova seznamu hodnot, vidíme, že interkulturní postoje k lásce se u mladých Čechů a Indů příliš neliší. Hnilica zjistil, že v hierarchii hodnot stojí u mladých Čechů na prvních místech „láska", „seberučení", „bezpečí". Podobné preference byly shledány u studentů v Indii."[83] Mě ale zajímala komparace manželství v Indii a v Evropě samotnými Indkami.

Kamala věří, že „typ kultury[84], kterou v Indii mají, je pro manželství velmi dobrý, protože když rodiče provdávají dceru, není důležité jen to, jaký je nastávající manžel, ale i jací jsou jeho rodiče, zda budou novomanželé bydlet u nich, a zda je jejich kultura bydlení podobná." Na rozdíl od Evropy se v Indii nevyskytuje skupina tzv. „singles"[85]. Jedinec se může rozhodnout do manželství nikdy nevstoupit, u dívek je to ale dáno spíše strachem z manželství než z touhy po kariéře nebo samostatnosti. To je zřejmé i ze skutečnosti, že svobodná dívka stráví celý svůj život v domácnosti rodičů, případně rodiny. Neznamená to ani, že musí chodit do zaměstnání, protože může být ženou v domácnosti. Převažuje ale tendence provdat se.

Při komparaci manželství v Evropě a v Indii má Swasti velmi proindický postoj. V Indii je žena obvykle v domácnosti a věnuje se domácím pracem. Manžela chápou jako přítele, nikdy mu nenadávají a nemají před sebou žádná tajemství. Významnou roli hrají jejich rodiny, s nimiž jsou v každodenním kontaktu a respektují názor rodičů. Žena má za manželovu rodinu odpovědnost. Finance mají dohromady, což přispívá k pospolitosti rodiny. Naopak Evropu vnímá Swasti jako individualistickou. Páry jsou více oddělené, nesdílejí všechno, mají své vlastní peníze, odděleně. Manželé se hodně kritizují

[83] Průcha, Jan. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2010. Str. 95
[84] Kulturou je zde myšlen systém hodnot a norem, které daná společnost uznává
[85] Singles jsou „samostatně bydlící mladí lidé, ať už svobodní, nebo rozvedení. V západních společnostech je „jejich podíl vysoký a jejich ekonomická síla zvyšuje jejich sebevědomí." (Možný, Ivo. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, str. 254 a 277)

a rozcházejí se v názorech. Ženy často manželovi nadávají a používají sprostá slova. Člověk má vlastní názory a myšlenky a nerespektuje tolik rodiče. Swasti říká, že jsou pro ni důležité tradiční hodnoty a je rodinně zaměřená, v kontrastu s čímž vnímá individualistickou Evropu, kde ačkoli lidé žijí spolu, nejde podle ní o svazek provázaný.

Padma zdůrazňuje v porovnání s Evropou nerovnost v Indii a názor mužů, že ženy mají být v domácnosti. Evropu pak vnímá jako rovnou v příležitostech. Velký vliv na celý život dívek má patriarchát a s ním spojená patrilokalita. „Moji rodiče nám, mně a sestrám, v dětství oproti bratrovi hodně dopřávali." Jako příklad uvádí svou matku, která dívkám v dětství dávala máslo[86] a říkala: „Nevím, co se stane s mými dcerami potom, co se vdají, takže teď, dokud jsou se mnou, jim můžu dát máslo." Padma říká, že její tchýně z toho samého důvodu nikdy neuhodila dceru. Se sňatky a patrilokalitou je výrazně spojena preference chlapců. „Protože chlapec, když vyroste, přinese domů peníze a bude se o nás starat. Dívka tohle nikdy dělat nebude. Ta půjde do jiného domu. Musíme za ni platit věno. Potom musíme uspořádat svatbu. Proto lidé dívky nechtějí."

Lajita pozoruje velký rozdíl v přístupu k rozvedeným a ovdovělým ženám. „Když se v Indii žena rozvede nebo ovdoví, octne se na dně společnosti. Není to tak špatné, jako to bývalo, ale je tu stále diskriminace." Popisuje *sátí*, které bylo dříve v Indii pro vdovy téměř povinné, ale na druhou stranu to vdovy podstupovaly dobrovolně, protože to bylo zřejmě nejjednodušší řešení jejich životní situace. Na druhou stranu, v západních zemích je mnohem vyšší rozvodovost. „Tam to zkrátka vzdají příliš rychle." Z rozhovoru vyplývá, že je to právě domluvený sňatek a představa manželství jako nerozlučitelného, co svazek upevňuje. Žena tedy předtím, než by pomyslela na rozvod, musí zvážit celou řadu faktorů. Mezi nimi bude zabezpečení dětí po případném rozvodu, protože ačkoli ženy již pracují, finančně by se zřejmě neuživily. Musely by se také přestěhovat zpět do domácnosti svých rodičů. Sociální stigma by poznamenalo nejen je, ale také

[86] Máslo bylo v jejich rodině vnímáno jako luxusní pochoutka, kterou dostávaly jen výjimečně.

ostatní neprovdané členy široké rodiny. Jejich šance na další sňatek jsou velmi nízké. V porovnání s představou takového budoucnosti se setrvání ve svazku a překonání určitých problémů jeví jako nejlepší možnost.

Souhrnně lze říci, že při komparaci jsou informátorky proindické. Ačkoli vítají emancipaci, váží si tradičních hodnot v Indii a Evropa jim v tomto ohledu připadá příliš mělká. V evropském manželství podle názoru informátorek chybí sounáležitost a sdílení. V Indii je manželství chápáno jako nerozlučitelné, ale v Evropě je velmi vysoký počet rozvodů. Individualistické tendence převažují podle nich i ve vztahu a v rodině. Sympatie mají pro evropskou neolokalitu, která dělá pár nezávislejším. Indická společnost preferuje chlapce, což sice odůvodňují racionálními argumenty, které souvisejí zejména s finančními náklady na dívku, spojenými se sňatkem, ale s touto tendencí se neztotožňují. Protože samy většinou pracují,[87] imponuje jim určitá nezávislost na manželovi, zejména finanční, která je však v Evropě snad až příliš silná.

[87] Nebo pracovaly před mateřskou dovolenou a zároveň návrat do práce plánují.

6. Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zodpovědět výzkumnou otázku, jakou podobu mají domluvené sňatky v Indii v kontextu využití moderních technologií.

Podoba domluvených sňatků má v Indii stále tradiční vzorec, což je dáno také tím, že indická společnost je stále výrazně patriarchální.
V genderovém rozdělení společnosti dominují muži, a to se odráží ve všech oblastech manželského života. Charakter domluvených sňatků současnosti je stále určován tradičními faktory. Kromě patriarchátu a patrilokality, která je významná v tom ohledu, že se žena přesouvá pod autoritu manžela a jeho rodiny, se stále relativně striktně dodržuje endogamie uvnitř kasty. Relativně uvádím proto, že jsou sice případy, kdy dojde k porušení kastovní endogamie, ale všichni účastníci, jak snoubenci, tak jejich rodiny, jsou si toho vědomi. Zde platí, že „výjimka potvrzuje pravidlo". Stejně jako kastovní endogamie, se dodržuje i endogamie náboženská, která však není tak explicitně deklarovaná. Důraz kladený na tyto endogamie se ukázal při analýze inzerátů umístěných na webových serverech. Zadání vlastní kasty a náboženského vyznání je pro publikování inzerátů povinné, stejně tak ale inzerentky stejnou kastu a náboženství v drtivé většině případů vyžadují. Endogamie má tedy vliv již v prvním třídění potenciálních ženichů.

S náboženstvím je pak spojena nerozlučitelnost manželství. V tomto postoji však lze pozorovat určité změny. K nim patří zejména zákony povolující další sňatek ženám ovdovělým nebo rozvedeným.[88] Sátí z indické společnosti mizí. Co však přese všechny snahy zůstává, je věno a jeho vyžadování rodinou manžela. To potvrzují i statistiky, které ukazují, že v roce 2006 byl v Indii počet úmrtí spojených s věnem 7,618. [89]

V rozhovoru s informátorkami se mi ukázaly čtyři vzorce způsobu seznámení, které lze zařadit do dvou základních skupin, jimiž jsou domluvené

[88] Muži toto právo vzhledem k polygynii v Indii vždy měli.
[89] Statistické informace jsou čerpány z brožury Sociální statistiky v Indii: Výzvy a nové iniciativy, vydané Centrální statistickou organizací v Indii. (online). Dostupné z: http://www.statssa.gov.za/isi2009/ScientificProgramme/IPMS/0066.pdf. Přístup dne: 22. 8. 2011.

sňatky a sňatky z lásky. Mezi domluvené sňatky patří vyhledávání v publikovaných inzerátech, umístění profilu na seznamovací server a využití sítě kontaktů, kdy otec našel dceři ženicha přeš přátele. Zastoupen je i sňatek z lásky, který byl však následně schválen rodiči. S ohledem na odbornou literaturu usuzuji, že v Indii se vyskytuje ještě druhý typ sňatku z lásky, a to typ neschválený.

Využití moderních technologií u schválených[90] sňatků lze rozdělit do tří základních fází. První fází je fáze inzertní. Zde je využíván zejména internet, skrze který se publikují inzeráty. Tyto webové stránky ale také nabízejí možnost chatu, v případě, že je „inzerovaná" osoba připojena on-line, nebo zasílání e-mailů. Od tištěných periodik se inzerce postupně přesouvá na internet. O tom svědčí i velké množství inzerátů na těchto stránkách. Další fázi nazývám komunikační, kdy se v rodině rozesílá přes e-mail profil nápadníka ke schválení dalšími členy rodiny. Třetí fáze je intimní. Jedná se totiž o kontakt mezi snoubenci v období od souhlasu se sňatkem až po svatbu. Mladí lidé se většinou nestýkají osobně. Nejčastěji je využíván Skype, což je program umožňující komunikaci on-line. Formy komunikace pak mohou být různé: hovor, hovor s obrazem nebo chat. Dále je v intimní fázi využíván e-mail a telefon. Komunikace pak často probíhá na denní bázi.

Inzeráty uveřejněné na seznamovacích serverech,[91] jsem rozdělila do tří hlavních skupin podle toho, kdo inzerát podal. Největší část inzerátů byla podána dívkami samotnými. Od ostatních dvou skupin se tyto inzeráty nejvíce liší svou variabilitou a emancipační tendencí. Dívky uvádějí jiné kategorie, zájmy a představy o rodině, než jejich rodiče nebo sourozenci. Do popředí často staví své zaměstnání a vlastnosti jako otevřenost a chuť zkoušet nové věci. Zároveň však zůstávají věrny tradičnímu vzoru v tom ohledu, že se prezentují jako „obyčejné, přizpůsobivé a se smyslem pro rodinu. Inzeráty podané rodiči dívky tvořily druhou největší skupinu a je pro ně charakteristický konzervatismus a obsahově kratší formát. Zde je zachován tradiční obraz

[90] Pod pojmem „schválené" označuji sňatky domluvené, ale i sňatky z lásky, které však prošly schválením rodinou. Nejedná se tedy o „rebelující" sňatky z lásky.
[91] Viz výše.

dívky, která je starostlivá, dobře vychovaná a má smysl pro rodinu. Zbylou skupinu tvoří inzeráty podané sourozenci. I ty jsou stručnější a obsahem a charakterem jsou podobné těm inzerátům, které podávají rodiče. Rozdíl je však v tom, že se více zaměřují na individualitu dívky. Vyzdvihují její vzdělání a zaměstnání, ale také její vzhled.

Druhou výzkumnou otázkou bylo, jak domluvené sňatky reflektují Indky žijící v Evropě. Tuto reflexi jsem získala z polostrukturovaných rozhovrů s vybranými informátorkami. Uvědomuji si ale tendence informátorek idealizovat v rozhovorech své manželství a vyzdvihnout hodnoty a normy indické společnosti týkající se manželství. Odlišit tyto snahy o vylepšení obrazu od objektivního nahlížení nebylo v mých možnostech, zároveň to ale nebylo ani cílem mé práce. Mně šlo o zachycení jejich postoje a subjektivní komparaci těchto dvou společností.

Informátorky v rozhovorech porovnávaly nejen Indii s Evropou, ale i změny, které v Indii probíhají. Tyto změny jsou podle nich způsobeny z velké části vlivem médií (zejména internetu a televize), které šíří otevřenější způsob myšlení a hodnoty a normy jiných společností. Důležitý vliv má také krátkodobá migrace, kdy Indové dočasně migrují, obvykle do západní Evropy nebo USA, a po návratu, přistupují k ženám způsobem, jaký poznali při svém pobytu. Tento postoj lze označit za emancipační. To je také jeden z důvodů, proč se postavení žen v Indii zlepšuje a naopak oslabuje dominace mužů v manželství. Za další důležité změny lze považovat zvyšující se počet studujících dívek, snahu o zrušení věna a kastovního systému zlepšující se práva žen. Mezi tato práva patří možnost znovu se vdát, pokud je žena rozvedená nebo ovdovělá. Takový status je však stále spojen se sociálním stigmatem. Všechny tyto změny, kromě změn týkajících se kast, mají emancipační nádech. A tato tendence nestagnuje, naopak se stále vyvíjí.

Při komparaci zmiňovaly informátorky především pro-rodinnou atmosféru v Indii. Chápání manželství jako nerozlučitelného svazku, ve kterém manželé sdílí finance a nemají před sebou tajemství. Tato atmosféra se odráží

také ve skutečnosti, že většina indické společnosti vstupuje do manželství. Negativně pak v Indii vnímají preferenci chlapců, určitou míru závislosti na manželovi a s tím spojené stigma, kterým je označena každá žena, která nenaplňuje obraz ideální ženy.

Evropa jim tedy v porovnání připadá příliš individualistická. Individualistickou tendenci vidí především v manželství, kdy manželé mají například oddělené finance a nesdělují si všechno, co se v jejich životě děje. Dále se tato tendence projevuje u jedinců žijících jako „singles“, což je pro Indii téměř neznámý jev. Za pozitivní stránky evropské společnosti považují větší rovnost v přístupu k ženám, v určité míře i finanční a společenskou nezávislost. Společenskou nezávislostí myslím jak nezávislost v rodině, která není patriarchální, tak ve společnosti, která ženy nijak nestigmatizuje a sériová monogamie je normálním jevem. A ačkoli některé prvky odmítají s tím, že do jejich společnosti by nikdy nezapadly, především volné předmanželské soužití a předmanželský sex. Jiné elementy už aplikují, zejména neolokalitu, která je činí na rodině méně závislými.

7. Bibliografie

Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005

Harris, Scott, R. The meanings of marital equality. New York: State University of New York Presss, 2006

Možný, Ivo. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006

Průcha, Jan. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2010

Renzetti, C. M., Curran, D. J. Ženy, muži a společnost. Praha. Karolinum. 2003

Eriksen, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie. Praha: Portál, 2008

Skupnik, Jaroslav. Manželství a sexualita z antropologické perspektivy. Brno: Nakladatelství a vydavatelství Nauma, 2002

Skupnik, Jaroslav. Antropologie příbuzenství. Praha. Sociologické nakladatelství, 2010

Mukherjee, P. Hindu woman. Kolkata: Orient Longman Limited, 1978

Petrusek, Miloslav, Maříková, Hana, Vodáková, Alena (a kolektiv). Velký sociologický slovník. Praha: Nakladatelství Karolinum, 1996

Therborn, Göran. Between sex and power. Oxon. Routledge, 2006

Bowker, John, The Oxford Dictionary of World Religions, New York, Oxford University Press, 1997

Kaminski, Arnold P., Long, Roger, D. India Today – An Encyklopedia of Life in the Republic of India. Volume One. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, e-book. 2011

Heřmanský, 2010:Prezentace Kvalitativní analýza dat [online]. Úvod do společenskovědních metod. FHS UK. Dostupné z:

http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614 . Přístup dne: 15. 11. 2011.

Vaňková, 2010:Prezentace Verbální techniky dotazování [online]. Úvod do společenskovědních metod. FHS UK. Dostupné z: http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614 . Přístup dne: 15. 11. 2011.

International Institute for Popular Sciences (IIPS) and Population Council. 2010. Romance and sex before marriage among young women and men in India, Youth in India: Situation and Needs 2006 – 2007, Policy Brief No. 34. Mumbai: IIPS

Sociální statistiky v Indii: Výzvy a nové iniciativy, vydané Centrální statistickou organizací v Indii. (online). Dostupné z: http://www.statssa.gov.za/isi2009/ScientificProgramme/IPMS/0066.pdf. Přístup dne: 22. 8. 2011.

8. Přílohy

Medailonky informátorek[92]

Kamala

- Věk: informátorka 32, její manžel 35
- Národnost obou manželů: indická
- Náboženství obou manželů: hinduismus
- Oblast původu: informátorka je ze severu Indie, manžel ze severovýchodu Indie
- Kasta obou manželů: Mehta
- Vzdělání: oba manželé Phd. v biotechnologii
- Zaměstnání: informátorka na mateřské dovolené, manžel: doktorandské studium
- Vztah: pro oba je to první vážný vztah, trvající 7 let
- Děti: 1 dcera (2 roky)

Padmal

- Věk: informátorka 30, její manžel 35
- Národnost obou manželů: indická
- Náboženství obou manželů: hinduismus
- Oblast původu: informátorka i manžel jsou ze severu Indie
- Kasta obou manželů: Uppal
- Vzdělání: informátorka má magisterský titul z Obchodní administrativy,[93] manžel má titul Phd z materiálních věd
- Zaměstnání: informátorka je účetní, manžel pracuje ve vědeckém institutu
- Vztah: pro oba je to první vážný vztah, který trvá 5 let
- Děti: 1 chlapec (4 roky)

Swasti

- Věk: informátorka 30, její manžel 32
- Národnost obou manželů: indická
- Náboženství obou manželů: hinduismus
- Oblast původu: oba manželé jsou z jihu Indie
- Kasta obou manželů: Reddy
- Vzdělání: informátorka má magisterský titul z oboru finančnictví a manžel má titul Phd z biotechnologie
- Zaměstnání: informátorka je v domácnosti a pracuje jako dobrovolník v oblasti IT, manžel je vědec (oblast biotechnologie)

[92] Data jsou uváděna z doby pořízení interview
[93] Master from Business Administration

- Vztah: pro oba je to první vážný vztah, který trvá 1,5 roku
- Děti: žádné

Lajita

- Věk: informátorka 29, její manžel 33
- Národnost obou manželů: indická
- Náboženství obou manželů: hinduismus
- Oblast původu: oba manželé jsou z jihu Indie
- Kasta obou manželů: Satish Krishnamurthy
- Vzdělání: informátorka má magisterský titul z ekonomie, manžel Phd. v nanotechnologii
- Zaměstnání: informátorka na mateřské dovolené, manžel pracuje jako výzkumník v oblasti nanotechnologie
- Vztah: pro oba je to první vážný vztah
- Děti: 1 chlapec (2 roky a ¾)